

「
พื้บสุขภำวะ
ยำมสังคมวิกฤต
」

พระพรทมคฤนภกรณั (ป. อ. ปยุตฺโต)

พินสุขภาวะ

ยามสังคัมวิกฤต

พระพรหมคุณาภรณ์
(ป. อ. ปยุตฺโต)

ชุมนุมพุทธธรรมศิริราช

วิสาขบูชา ๒๕๕๑

ฟื้นสุขภาพะ ยามสังคมวิกฤต

© พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

ISBN 974-94143-8-1

พิมพ์ครั้งที่ ๓ — วิสาขบูชา พฤษภาคม ๒๕๕๑

- ชุมนุมพุทธธรรมศิริราช

- ศูนย์พิมพ์หนังสือธรรมทาน วัดญาณเวศกวัน

๖,๐๐๐ เล่ม

๑,๐๐๐ เล่ม

๑,๐๐๐ เล่ม

แบบปก: พระชัยยศ พุทธิวิโร

พิมพ์ที่ บริษัท พิมพ์สวย จำกัด

๕/๕ ถนนเทศบาลรังสฤษดิ์เหนือ แขวงลาดยาว

เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทร. ๐-๒๕๕๓-๙๖๐๐

www.pimsuay.com

สารบัญ

คำปรารภ	ก
กล่าวนำ	๑
พินสุภาวะ: ยามสังตมวิกฤต	๒
๑. เจอปัญหาสุขภาวะทางกาย ได้จุดพลิกฟื้น	๒
รู้อะไรต้องรู้ให้ชัด ถ้าไม่ชัด ไม่เป็นปัญญา	๓
แท้จริง คำเดิมของ “สุขภาวะ” ก็คือสุขภาวะ	๔
คนทั่วไป พอกายป่วย ใจก็ป่วย	๕
กายถูกกระทำอย่างเดียว ทำให้ใจถูกกระทำไปด้วย	๗
ใช้ปัญญาพลิกฟื้นใจให้เป็นผู้กระทำ	๑๐
มนุษย์นี้มีโอกาสเสมอ ถึงจะป่วยหนัก ก็บรรลุนิพพานได้	๑๐
เหลือวุดคุณอื่นที่เขาทุกข์กว่า จะเห็นว่าทุกข์ของเราเล็กน้อยไป	๑๒
๒. คนเข้มแข็งขึ้นมา สุขภาวะของสังคมก็ฟื้น	๑๔
เมื่อการเมือง ผลสืบเนื่องจากบ้านเมืองที่เสื่อมสุขภาวะ	๑๔
สังคมไทยได้รับผลกระทบ ที่สั่งสมมานาน	๑๖
ฝรั่งว่า เขาเป็นนักเรียนดี แต่เป็นครูไม่ได้	๑๙

สังคมไทย วัฒนธรรมเสื่อม แสบจะเหลือแต่ซาก	๒๑
ปัญหาสุขภาพจะพันกันไป ทั้งทางกาย ใจ สิ่งแวดล้อม สังคม	๒๕
ถ้าสังคมล้ม คนต้องลุกขึ้นมาแก้ไข	๒๗
ถ้าป่วยทางปัญญา นับว่าแย่มากที่สุด	๒๙
แสวงหาความรู้ เป็นอยู่ด้วยปัญญา	๓๑
ปัญญามานำ ก็ได้ธรรมเป็นเกณฑ์	๓๓
การเมือง เรื่องของทุกคน	๓๖
Positive VS Negative Church-State Separation	๓๙
ขุนหลวงหาวัด ก็มาจากหลักแยกรัฐกับศาสนา	๔๐
พุทธศาสนาประจำชาติ คือแยกรัฐกับศาสน์แบบไทย	๔๓
รับพระราชอำนาจมา ต้องเอาราชธรรมมาด้วย	๔๕
ให้ธรรม คือหน้าที่ของพระต่อบ้านเมือง	๔๗
๓. ปฏิกรรม ทำทุกอย่างให้พิน	๕๐
อย่ามัวแต่รอรับผลกรรม จงลุกขึ้นมาทำปฏิกรรมเร็วไว	๕๐
ปฏิกรรมด่วนของสังคมไทย คือแก้ไขพัฒนาคุณภาพของคน	๕๓
สังคมรอดลดบันดาล ก็คือคนไข้ ที่นอนรอการรักษาพยาบาล	๕๖
บริหารบ้านเมืองให้มั่นคงปลอดภัย	
ให้คนมีโอกาสทำดีเต็มที่	๕๗
วิกฤตเป็นโอกาสไม่พอ	
ต้องเอาโอกาสมาใช้ทำแบบฝึกหัด	๕๙

ถ้าศรัทธายังมี ปัญหาสุขภาวะก็ยังไม่มา	๖๒
ถ้าอยู่เพียงด้วยศรัทธา ความมั่นคงปลอดภัยแท้ก็ยังมี	๖๔
๔. วิกฤตศรัทธา คือโอกาสฟื้นสุขภาวะทางปัญญา	๖๙
เป็นโอกาสดีที่เกิดวิกฤตศรัทธา จะได้ตื่นขึ้นมาใช้ปัญญาเสียที	๖๙
คนไทยรู้จักพระมานานนักหนา แต่ยังไม่รู้ว่าพระนั้นคือใคร	๗๔
มีพระไม่ดี ก็ไปเอาพลเมืองร้ายออกมา	๘๐
สุขภาวะจะฟื้นเต็มที่ เมื่อยอดพระเจดีย์กลับเต็มขึ้นมา	๘๕

กล่าวเฝ้า

กราบนมัสการ พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระพรหมคุณาภรณ์ ที่เคารพอย่างสูง

เนื่องด้วยคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาลได้จัดให้มีการประชุมวิชาการประจำปี ๒๕๕๑ ขึ้น ซึ่งเป็นโอกาสในการถ่ายทอด สื่อสาร แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ต่างๆ แก่บุคลากรทั้งภายนอกและภายในคณะ

ในการนี้ ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล ได้เล็งเห็นถึงปัญหาวิกฤตในสังคมไทยในหลายๆ ด้าน ทั้งวิกฤตทางเศรษฐกิจ ค่าครองชีพแพงขึ้นอย่างมาก วิกฤตทางธรรมชาติ เช่น ภัยธรรมชาติ และภาวะโลกร้อน วิกฤตทางเศรษฐกิจและการเมือง เป็นต้น ทำให้คนในสังคมไทยมีความตึงเครียดมากขึ้น จากเดิมที่เป็นแดนสวรรค์ เมืองยิ้ม ก็กลายเป็นไม่ค่อยยิ้ม หรือยิ้มไม่ค่อยออก จึงเห็นเป็นโอกาสอันสมควรที่จะกราบอาราธนาท่านเจ้าคุณฯ ช่วยชี้แนะว่าคนในสังคมควรจะวางตน และดำเนินชีวิตอย่างไร จึงจะสามารถฟื้นฟูสุขภาพะขึ้นมาใหม่ในสังคมยามวิกฤตขณะนี้

ขอกราบนมัสการอาราธนาท่านด้วยความเคารพอย่างสูง

ฟื้นฟูสุขภาพะ ยามสังคัมวิกฤต*

- ๑ -

เจอปัญหาสุขภาพะทางกาย ได้จุดพลิกฟื้น

วันนี้ คณะกรรมการการประมุขวิชาการ ๑๒๐ ปี ศิริราชฯ ได้กำหนดให้พูดเรื่อง **ฟื้นฟูสุขภาพะ ยามสังคัมวิกฤต** ชื่อเรื่องฟังดูแล้วหนัก ทีนี้ก็อยากจะเข้าเรื่องเลย เพื่อให้ไม่ให้ล่าช้า

เริ่มด้วยชื่อเรื่องเอง คำว่า “สุขภาพะ” นี้ เป็นคำใหม่ เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อ ๔-๕ ปีมานี้ ยังเป็นที่สงสัยว่า คนจะเข้าใจความหมายกันชัดเจนหรือไม่ ก็เลยถือโอกาสทักนิดหน่อย

เรื่องถ้อยคำที่ใช้พูดกันนี้ เป็นเรื่องสำคัญ จะต้องมีความชัดเจน เพราะเป็นเรื่องของความเข้มแข็งทางปัญญา

* ธรรมกถา ของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) โดยอาราธนาของคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล ฉาย ณ ร.พ.ศิริราช ใน งานประมุขวิชาการ ๑๒๐ ปี ศิริราช ๑๗-๒๑ มีนาคม ๒๕๕๑ (คณะกรรมการชุมนุมพุทธธรรมศิริราช นำโดย พญ.จิตวี แก้วพรสวรรค์ แห่งภาควิชาจิตเวช พาทีมงานไปบันทึกภาพวีดิทัศน์ ที่วัดญาณวนศกวัน ๔ มี.ค. ๒๕๕๑)

ถ้าเรามีคำพูดใหม่ๆ ที่บางทีพูดกันเพียงโก้ๆ ไม่มีความชัดเจน ในความหมาย ก็ต้องเรียกว่าเป็นความอ่อนแอทางปัญญา เพราะเมื่อถ้อยคำที่สื่อสารไม่ชัดเจน ต่อไปไม่ว่าจะพูดเรื่องอะไรขึ้นมา ความเข้าใจก็จะไม่ชัดไปหมด จึงต้องระวังให้มาก

รู้อะไรต้องรู้ให้ชัด ถ้าไม่ชัด ไม่เป็นปัญญา

เวลานี้ ในสังคมไทย มีถ้อยคำใหม่ๆ เกิดขึ้นเรื่อยๆ อย่างที่ว่าเมื่อกี้ คือ บางทีเอาจำกว่าพูดออกมาให้โก้ แต่ความหมายคลุมเครือ

สำหรับคำว่า “สุขภาวะ” นี้ ก็เป็นคำสำคัญ ผู้พูดนี้ก็ไม่รับประกันตัวเองว่าเข้าใจชัดดีพอ แต่ขอหักไว้เป็นเครื่องเตือนสติให้ไม่ประมาทว่า เราจะต้องพยายามทำความเข้าใจให้ชัดเจน

เราต้องมีความเข้าใจสิ่งต่างๆ ชัดเจน เวลาเรียนเวลาศึกษาอะไร ต้องชัด ต้องถามตัวเองอยู่เสมอว่า รู้เข้าใจเรื่องนี้ชัดไหม ถ้าไม่ชัด ก็ไม่เป็นปัญญา ถ้าเป็นปัญญาต้องชัด ตัวศัพท์มันบอกอยู่แล้ว “ปัญญา” แปลว่า รู้ทั่ว รู้ชัด

ที่นี้ ชัดมันก็มีหลายระดับ แต่อย่างน้อยต้องชัดในระดับการสื่อสารเอาไว้ก่อน ระดับนี้เป็นขั้นต้น ถ้าสื่อสารไม่ชัดแล้ว ก็ไม่ชัดไปตลอดทั้งหมด ถ้าเริ่มด้วยสื่อสารชัด ก็จะค่อยๆ ก้าวไปเองสู่ความชัดเจนในระดับที่ลึกลงไป

แท้จริง คำเดิมของ “สุขภาพ” ก็คือ สุขภาวะ

เรามีคำ “สุขภาพะ” ที่ว่าเกิดขึ้นเมื่อไม่นานนี้ ที่เอามาใช้คู่กับ คำเก่า ที่ใช้มาก่อน คือคำว่า สุขภาพ หรือบางทีแทบจะแทนที่คำว่า สุขภาพ ไปเลย

คำว่า “สุขภาพ” นั้น คนทั่วไปก็เข้าใจและใช้กันมานาน แต่มีความหมายอยู่ในขอบเขตจำกัด หมายถึงด้านร่างกาย คือ ความไม่มีโรคภัย ไม่เจ็บไข้ได้ป่วยทางกาย เมื่อมีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง เราก็เรียกว่า มีสุขภาพดี

ถึงตอนนี้ เรามามองเห็นกันว่า สุขภาพที่เป็นเรื่องทางกาย อย่างเดียวนั้นไม่พอ เวลาดูสุขภาพทางกายของคน เราบอกว่า จะต้องโยงไปหาสภาพที่ดี ที่สมบูรณ์ทางด้านอื่นด้วย เริ่มตั้งแต่ทางจิตใจเป็นต้นไป แล้วก็ออกไปทางสังคม ทางสิ่งแวดล้อม หรืออะไรก็ตามแล้วแต่ คือต้องมองกว้างออกไป เราก็เลยเห็นว่า คำว่า “สุขภาพ” นี้ มีความหมายไม่เพียงพอ แล้วก็หาคำที่จะสื่อกันใหม่ ก็จึงเกิดมีคำว่า “สุขภาพะ” นี้ขึ้นมา

เป็นอันว่า “สุขภาพะ” นี้ เป็นคำใหม่ แต่ที่จริงต้องบอกว่า เป็นคำที่เอาขึ้นมาใช้ใหม่ เพราะสุขภาพะนี้เป็นคำเก่าที่สุด

สุขภาพต่างหากที่เกิดทีหลัง เป็นคำใหม่กว่า คือว่า “สุขภาพ” นี้ เป็นคำใหม่ที่เกิดขึ้นในภาษาไทย โดยเรานำเอามาจากภาษาบาลี

คำเดิมในภาษาบาลีนั้นว่า “สุขภาว” พอจะเอามาใช้ในภาษาไทย เราก็แผลง “ว” เป็น “พ” เหมือนกับที่เราชอบแผลงคำอื่นๆ มากมาย นี่แหละ “สุขภาว” ซึ่งเป็นคำแท้คำเดิม ก็จึงกลายเป็น “สุขภาพ” ไป

ตอนนี้ เรากำลังกลับไปหาคำเก่าที่แท้และดั้งเดิม คือ คำว่า สุขภาวะ อีกครั้งหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม สุขภาวะ ในที่นี้ เราไม่ได้เอามาใช้แบบตรงไปตรงมา แต่เราใช้แบบเป็นศัพท์บัญญัติ เพื่อสื่อความหมายอะไรบางอย่างที่เรามีเป้าหมายอยู่ในใจของเรา ซึ่งคงจะไม่ตรงกันทีเดียวกับความหมายเดิมในภาษาบาลีของพระ เราจึงจะต้องมาให้ความหมายของเราเอง ให้ตรงตามเป้าหมายที่ว่านั้น ซึ่งอาจจะอยู่ไกลจากตัวเราเองออกไป

คำว่า สุขภาวะ ในภาษาบาลีเดิม ก็แปลง่ายๆ ว่า ภาวะแห่งความสุข หรือความเป็นสุขนั่นเอง “สุข” ก็เป็นสุข “ภาว” แปลว่า ความเป็น ดังนั้น ภาวะแห่งความสุข หรือความเป็นสุข ก็เป็นสุขภาวะ ซึ่งท่านก็อธิบายไปต่างๆ เช่น แยกเป็น กายิกสุข คือสุขทางกาย และเจตสิกสุข คือสุขทางใจ แล้วก็บอกว่าต้องมีให้พร้อมบริบูรณ์ทั้งสองอย่าง ดังนี้ เป็นต้น ถ้าฟังตามความหมายที่ว่ามาอย่างนี้ ก็ค่อนข้างจะเข้าทางที่เราต้องการในภาษาไทยของเราเวลานี้ แต่เราจะไม่พูดลึกเข้าไปทางภาษาบาลี เดี่ยวจะกลายเป็นอีกเรื่องหนึ่งไป

รวมความว่า ตอนนี้นี้เรามีคำว่า สุขภาวะ ซึ่งเป็นคำต้นศัพท์เดิมของคำว่าสุขภาพ ที่เราเอามาใช้ในภาษาไทยกันมานานมาแล้ว แต่คำว่าสุขภาวะนั้น พอเผลอขึ้นมา ก็ได้กลายเป็นคำทางวิชาการไปแล้ว เราบอกว่าสุขภาพมีความหมายแคบเกินไป เราจึงเอาสุขภาวะมาใช้ให้ได้ความหมายที่กว้างจนเราพอใจ มันก็เลยเป็นเรื่องใหญ่

อย่างไรก็ตาม เท่าที่ได้ยิน คำว่า “สุขภาวะ” นี้ ดูเหมือนว่าเราจะเริ่มใช้กันขึ้นในวงการแพทย์ หรือทางสาธารณสุข เพราะฉะนั้นถึงอย่างไร พอพูดคำนี้ขึ้นมา เราก็มักติดที่จะมองไปที่คนเจ็บป่วยทางกายก่อน คือมองที่ผู้ป่วย ที่คนเจ็บ คนไข้ เพียงแต่ว่า ตอนนี้นี้เราจะมองกว้างขึ้น จะดูในความหมายที่กว้าง

อย่างที่บอกเมื่อกี้ว่า คนที่เจ็บไข้ได้ป่วย แม้จะบำบัดโรคร้ายไข้เจ็บหายไปแล้ว ร่างกายอาจจะหายป่วย แต่สุขภาวะด้านอื่นอาจจะขาดอาจจะไม่มี ก็ต้องดูด้านเหล่านั้นด้วย และแม้แต่ในระหว่างที่ยังเจ็บไข้ได้ป่วยนั้น ก็ต้องดูหลายๆ ด้านเหมือนกัน ไม่ใช่ดูเฉพาะแต่สุขภาพทางร่างกาย ต้องดูทางด้านสภาพจิตใจ ทางอารมณ์ เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องที่กว้างขวางออกไป

คนทั่วไป พอกายป่วย ใจก็ป่วย

ที่นี้ มาดูเรื่องคนไข้ที่ว่าสุขภาพร่างกายไม่ดี เจ็บไข้ได้ป่วย ถูกโรค ซึ่งทางพระเรียกว่าอาพาธ เบียดเบียน เมื่อกายอาพาธ จิตใจก็มักจะไม่สบายไปด้วย พอจิตใจไม่สบาย ก็เกิดปัญหาข้างในหลาย

อย่าง เช่น ท้อแท้ หดหู่ เชื่องซึม เหงาหงอย เปื่อหน่าย เป็นต้น บางทีก็ถึงกับเครียด คับแค้นใจ หมดหวัง ลึ้นหวัง ฯลฯ เหล่านี้ เราถือว่าเป็นสภาพจิตที่ไม่ดี เป็นความป่วยทางจิตใจ กลายเป็นว่า ตอนนี้อย่างไรก็ได้ป่วยเฉพาะทางกายอย่างเดียว ทางจิตใจก็ป่วยด้วย

เมื่อเจ็บป่วยขึ้นมา จิตใจก็โยงพาไปหาเรื่องอื่น ถ้าอยู่ที่โรงพยาบาล ก็คิดไปถึงบ้าน เป็นห่วงครอบครัวว่าจะเป็นอย่างไร จะมีคนเอาใจใส่ดูแลไหม ก็โยงไปทางด้านสังคม ถ้าไม่มีคนให้กำลังใจ ขาดความอบอุ่น บางทีจิตใจก็ยิ่งท้อแท้ เปื่อหน่าย หมดหวังยิ่งขึ้นไปกันใหญ่ เรียกว่าเสียสุขภาพะทางสังคม แล้วทางด้านเศรษฐกิจ ก็คิดถึงการเงินว่า นี่เราจะมีเงินจ่ายค่ารักษาพยาบาลหรือเปล่า หรือว่าเราทำงานไม่ได้ ครอบครัวจะเป็นอยู่อย่างไร ลูกจะได้เงินที่ไหนไปเรียนต่อ จะทำอย่างไรดี

แล้วเศรษฐกิจก็โยงไปถึงการเมืองอีก ว่าในสภาพการเมืองแบบนี้ เราจะมีหวังได้เงินหรือเปล่า บริการของรัฐจะมั่นคงไหม สุขภาพะเลยโยงไปหาเศรษฐกิจ ไปหาภาวะทางการเมือง ทางสังคม อะไรต่ออะไรกว้างออกไป โยงไปหมด นี่ก็แค่คนไข้เท่านั้น

กายถูกกระทำอย่างเดียว ทำให้ใจถูกกระทำไปด้วย

เรามาพิจารณากันดู เอาแค่ที่คนไข้ก่อนว่า คนที่ประสบปัญหาสุขภาพทางกาย เจ็บไข้ ร่างกายมีโรคแล้วโยงไปหาเรื่องที่เป็นปัญหาสุขภาพะด้านอื่นๆ นี้ ความจริง เมื่อคนไข้ถูกโรคภัยไข้เจ็บโจมตี

ตีทางร่างกายนั้น ก็บอบช้ำไปด้านหนึ่งแล้ว เรียกว่า ฤกษ์กระทำทาง
ด้านร่างกาย คือร่างกายฤกษ์โรคมันทำเอา

แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นมาว่า ทั้งที่ความจริงนั้น โรคไม่ได้ไปทำอะไร
กับใจของเขาเลย ใจของเขาก็อยู่เป็นปกติ แต่กลายเป็นว่า ด้านที่ฤกษ์
กระทำมากที่สุด กลายเป็นจิตใจ พอกายฤกษ์กระทำแล้ว ใจก็พลอย
ฤกษ์กระทำด้วย ทั้งๆ ที่ใจอยู่ดีๆ แต่กลายเป็นตัวฤกษ์กระทำไปเสียนี่

ถึงแม้จะมีการรักษาที่ดี คุณหมอมารักษา และผู้ป่วยเองก็ร่วม
มือ ช่วยกันจัดการแก้ไขบำบัดโรค ตอนนี้อยู่ ด้านร่างกายที่ฤกษ์กระทำ
ฤกษ์โรคเข้ามาโจมตีนั้น เราไม่ใช่ฤกษ์โรคมันทำเอาฝ่ายเดียว เรากำลัง
กระทำตอบ เรากำลังกลับเป็นฝ่ายกระทำต่อมันแล้ว แต่หันมาดูที่
ตัวคนไข้ แทนที่จะพลิกตัวขึ้นมาเป็นฝ่ายกระทำด้วย ปรากฏว่าจิตใจ
ใจก็ยังฤกษ์กระทำอยู่ไม่ดีขึ้นมาเลย

ปัญหาสำคัญในเรื่องสุขภาพที่ตรงนี้ ก็คือ คนทำตัวให้เป็นผู้
ฤกษ์กระทำไปเสีย ใจพลอยไปฤกษ์กระทำ เหมือนกับที่กายได้ฤกษ์
กระทำ แต่ที่จริงนั้น ใจไม่ได้ฤกษ์โรคกระทำอะไรเลย แล้วใครทำละ ก็
ตัวนั้นแหละทำเสียเอง เพราะฉะนั้น ต้องจับจุดนี้ให้ได้ คือ ก็อย่าให้
ใจฤกษ์กระทำสิ นี่มันเรื่องอะไรละ เราฤกษ์กระทำ เราก็แย้ แม้แต่แค่
เป็นฝ่ายตั้งรับก็ไม่เอา อย่าทำอย่างนั้น เราต้องเป็นผู้กระทำต่อมัน

จริงๆ นะ ใจเรายังเป็นอิสระอยู่นี่ เราเปลี่ยงพล้ำไปบ้าง ก็ด้าน
เดียวเท่านั้น อีกด้านหนึ่งยังเป็นของเราเต็มที ต้องวางท่าทีให้ถูก

ขณะนี้ร่างกายของเราถูกโรคกระทำแล้ว เราก็พลิกตัวขึ้นมาเป็นผู้กระทำต่อโรค ทางกายก็หันไปทำต่ออัมม คือทำการบำบัดรักษา และทางใจที่เป็นอิสระอยู่ ก็ช่วยให้กำลังเสริมเข้าไป แล้วยังมีปัญญาซึ่งสำคัญที่สุดอีกตัวหนึ่ง เอาปัญญานั้นมาใช้หาทางเป็นฝ่ายกระทำให้ได้ผลที่สุด

จุดสำคัญข้อแรก ก็คือ เรายอมตัวเป็นผู้ถูกกระทำ หรือทำตัวเราให้เป็นผู้ถูกกระทำเสียเอง จึงเสียท่า เสียกระบวณไปหมด

เพราะฉะนั้น ต้องคอยนึกไว้ คือมีสติบอกตัวเองไว้ ไม่ว่าจะต่อเรื่องอะไร เราต้องเป็นผู้กระทำ อย่าปล่อยตัวลงไปให้ถูกกระทำ ถ้าเราผันตัวขึ้นมาเป็นผู้กระทำได้ สุขภาวะด้านจิตใจจะมาเองเลย

พอเจอกับสถานการณ์ ดูท่าซึกจะไม่ดี สิ่งแรกที่ต้องทำก็คือ ต้องได้สติตั้งหลักและรู้ตัวขึ้นมาเลยว่า นี่ ทำไมเอาตัวของเราลงไปเป็นผู้ถูกกระทำเสียละ อย่าทำตัวเองอย่างนั้น หยุุด แล้วตั้งตัวขึ้นมาเป็นผู้กระทำซะ

อย่างน้อย เมื่อโรคมันกระทำต่อกายของเรา ใจของเราอย่าถูกกระทำไปด้วย ถึงตอนนี้ เราก็เริ่มหันมาเป็นผู้กระทำต่อโรค พอเริ่มเป็นผู้กระทำ เราก็เข้มแข็ง มีกำลังขึ้นมาทันที

ถ้าเป็นผู้ถูกกระทำ เราก็ยอบแยบ อ่อนแอ ป้อแป้ ปวกเปียก แล้วก็มีแต่จะถอย จะแพ้ จะสูญเสีย และจะหมด จะสิ้น เราจึงต้องเป็นผู้กระทำต่อโรค

ใช้ปัญญาพลิกฟื้นใจให้เป็นผู้กระทำ

วิถีกระทำต่อโรคมีหลายอย่าง เริ่มตั้งแต่ใช้ปัญญาพิจารณาว่า ตอนนีร่างกายของเราเป็นอย่างไร เป็นโรคนี้ และโรคนี้มันมีธรรมชาติของมันอย่างไร มีแนวมีทางของมันอย่างไร เราควรจะดำเนินชีวิตแบบไหน อย่างไร จึงจะเหมาะกับมัน จึงจะอยู่กับมันได้ดีที่สุด แล้วก็ปรับตัวปรับวิถีชีวิตให้เข้ากับโรค ให้มันทำต่อเราได้ยากหรือได้น้อยที่สุด และเราก็อยู่ในภาวะที่จะทำต่อมันได้ดีที่สุด ปรับตัวจนถึงขั้นเอาประโยชน์จากการเป็นโรคนั้นให้ได้ เอาให้ถึงขั้นนั้นเลย

อย่างบางคนปรับสภาพการดำเนินชีวิตของเขาว่า ตอนนีงานอย่างนี้เราทำไม่ได้ เราก็หันไปหางานอย่างอื่นที่ทำได้ บางคนอาจไปทางดนตรี ไปทางศิลปะ ไปทางค้นคว้าหาความรู้ หรือมีงานอดิเรก อาจจะเป็นเรื่องที่อยู่กับธรรมชาติ เช่น ปลูกต้นไม้ ทำอะไรต่างๆ หรือศึกษารวม พัฒนาจิตใจ พัฒนาปัญญา ให้เจริญงอกงามมีความสุขลึกซึ้งภายใน มีอะไรทำได้เยอะแยะไป

มนุษย์นี้มีโอกาสเสมอ ถึงจะป่วยหนัก ก็บรรลุธรรมได้

แม้แต่คนเป็นโรคเอดส์ ที่นี่ก็เคยบอกว่า บางทีคุณจะเห็นว่า ตอนเป็นโรคเอดส์นี่โชคดีที่สุด ไม่นั่นะ คนอาจได้ประโยชน์สูงสุด ตอนที่แย่ที่สุด ในพระไตรปิฎกก็มีเล่าไว้ พระบางรูปได้บรรลุอรหัตตผลตอนป่วยหนักที่สุด หรือขณะที่จะมรณภาพ

ในพระพุทธศาสนาท่านว่าไว้ มนุษย์นี้ไม่มีหรอกที่จะหมดหวัง แม้แต่ในขณะสุดท้ายของชีวิต ก็อาจได้สิ่งประเสริฐสูงสุดที่คนอื่นหาไม่ได้ แม้แต่คนที่ร่างกายแข็งแรงที่สุดก็สู้ไม่ได้

ตัวอย่างเช่น พระองค์หนึ่งชื่อว่าโคธิกะ มีโรคเรื้อรังประจำตัว ตั้งใจเพียรพยายามปฏิบัติจนได้มานาน แต่เพราะโรคเรื้อรังนั้นเปื่อยด เปื่อยน ได้มานานแล้วก็เสื่อมจากมาน ก็เพียรต่อไปอีก แต่ได้แล้วก็เสื่อมๆ เป็นอย่างนี้ถึง ๖ ครั้งแล้ว ต่อมาก็เพียรจนได้มานอีกเป็นครั้งที่ ๗ ก็มาคิดว่า เราได้มานมา ๖ ครั้งก่อนนี้ ก็เสื่อมไปทุกที คราวนี้ก็อีกแหละ ถึงจะทำได้แล้ว เดียวก็คงต้องเสื่อมอีกแน่ๆ ก็เลยคิดฆ่าตัวตาย ก็เอามีดโกนมาเชือดคอตัวเอง แต่พอเชือดแล้ว จะมรณภาพนั่นเอง เพราะเหตุที่ตนผ่านการฝึกจิตฝึกปัญญาามาก ก็มีสติเกิดปัญญามองเห็นเข้าใจสังขารธรรม เป็นวิปัสสนาถึงขั้นบรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ในขณะจะมรณภาพนั่นเอง

อีกองค์หนึ่งชื่อพระวัทกสิ อาพาธหนัก เจ็บปวดมาก ในที่สุดก็ถึงกับเอามีดมาเชือดคอตัวเอง และด้วยปัญญาความเข้าใจธรรมที่มาก่อนมรณภาพ ก็ได้เป็นพระอรหันต์ในทำนองเดียวกัน นี่เล่าเรื่องชนิดหนักที่สุดเลย

เพราะฉะนั้น คนเจ็บไข้ไม่ได้เสียเปรียบ ให้สบายใจไว้เลย ขอให้ตั้งหลักไว้ว่า เราต้องเป็นผู้กระทำ ถ้ามองว่าเราเป็นผู้กระทำ ก็จะมีแรงขึ้นมาทันที สุขภาวะก็จะมา แล้วก็มีประโยชน์หลายอย่างที่เรา

จะทำได้ นอกจากปรับตัวปรับวิถีชีวิตเข้ากับมันแล้ว ก็หาประโยชน์จากมัน ทำประโยชน์แก่ชีวิตในตอนนั้นให้ได้ อย่างน้อยก็ศึกษามัน เราเป็นโรคอะไร ก็ศึกษามัน ดูมัน แคะดูมัน เราก็เป็นผู้กระทำแล้ว

นี่ก็เป็นวิธีการอย่างหนึ่งในเรื่องของสุขภาพะ พุดมาพอให้เห็นว่า มันอยู่ที่ตัวเรา เราสามารถบิดผันหันเบนพลิกตัวเราไม่ให้เป็นผู้ถูกระทำ แม้แต่จะตั้งรับก็ไม่เอา ต้องเป็นผู้กระทำเท่านั้น พอเป็นผู้กระทำแล้ว ที่นี้ เราก็เดินหน้าได้เลย

กับเรื่องใหญ่ๆ อื่นๆ นอกเหนือจากเรื่องสุขภาพกายนี้ ก็เช่นเดียวกัน นี่เป็นจุดเริ่มต้น เมื่อได้ดูเรื่องคนที่เป็นปัญหาสุขภาพะทางร่างกายแล้ว ที่นี้ก็มาดูกว้างออกไป

เหลียวดูคนอื่นที่เขาทุกข์กว่า จะเห็นว่าทุกข์ของเราเล็กน้อย

ขอแทรกนิดหนึ่ง เดี่ยวจะลืมนะ วิธีคิด วิธีมอง ก็เป็นเรื่องสำคัญ คนที่เป็นโรคภัยไข้เจ็บ บางทีก็ไปหมกมุ่นครุ่นคิดอยู่กับเรื่องตัวเองว่า เราแย่แล้ว นี่เราจะเป็นอย่างไรต่อไป เราจะไม่มีชีวิตที่ดี เราจะมีแต่ความทุกข์ เราจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ นี่ก็คือมัวไปหวาดกลัว มัวแต่ท้อแท้ มัวหมดหวัง มัวแต่เสียใจ ก็เลยมองเห็นแต่เรื่องทุกข์และเรื่องร้าย แล้วก็จมอยู่ในนั้น

แต่ความจริง ถ้าเรามองให้ดี เหลียวดูทางอื่นบ้าง มองให้กว้างออกไป ก็จะทำให้เห็นว่า ที่เราเป็นโรคนั้นๆ เรามีฐานะอย่างนี้ อยู่ในภาวะ

อย่างนี้ ยังขนาดนี้ แล้วคนอื่นอีกไม่น้อยเลยที่เป็นโรคอย่างเราๆ คนที่เขายากจนแค้นแค้น ไม่มีเงินจะใช้จ่ายในยามจำเป็น ไม่มีญาติมิตรดูแล เขาป่วยอย่างนี้ จะทำอย่างไร จะยิ่งแย่ขนาดไหน

พอมองดูให้ทั่วๆ ออกไป กลายเป็นว่า ความเจ็บป่วยของเราเป็นเรื่องเล็กแล้ว คนอื่นที่เขาทุกข์ยิ่งกว่าเรามีเยอะเยอะ

ที่นี่ ก็คิดสงสารคนอื่น กลายเป็นว่าโรคภัยมาเตือนเรา ให้เราคิดสงสารเห็นใจเพื่อนมนุษย์ ให้รู้จักมอง รู้จักเหลียวแลดูทุกข์ภัยของมนุษย์ทั้งหลาย นอกจากว่าเราจะได้ไม่ประมาทแล้ว ก็คิดหาทางว่าจะช่วยเหลือเขาอย่างไร ต่อไป ถ้าเราหายจากโรค เราจะต้องไปช่วยคนอื่นเป็นการใหญ่

คิดอย่างนี้ก็เลยกลายเป็นบุญเป็นกุศล บางทีก็เลยหายโรคไปแทบไม่รู้ตัว

อย่างน้อย ถึงแม้ตัวเองจะมีโรคภัยมาก ยากจน ไม่มีทรัพย์ ไม่มีฐานะอะไร ก็ยังมองเห็นได้ว่า คนที่อยู่ในภาวะที่แย่กว่าเรายังมีอีก เพราะฉะนั้น อย่าไปมัวครุ่นคิดแต่เรื่องของตัวเองอยู่เลย การครุ่นคิดเรื่องตนเอง มีแต่จะทำให้ยิ่งทุกข์ ยิ่งเลวร้ายไปกันใหญ่

คนเข้มแข็งขึ้นมา สุขภาวะของสังคมก็ฟื้น

เบื่อการเมือง ผลสืบเนื่องจากบ้านเมืองที่เสื่อมสุขภาวะ

ที่นี้ เราก็มามองเรื่องสุขภาวะในวงที่กว้างออกไป

เวลานี้ ผู้คนในสังคมบ่นกันมาก บอกว่าใจคอไม่ค่อยสบาย ตั้งแต่ก่อนเลือกตั้ง ก็ได้ยินญาติโยมบ่นกันเหลือเกินว่าเบื่อการเมือง พระไม่ต้องไปไหนเลย อยู่วัดนี้แหละ โยมมาบ่นให้ฟังเอง โยมใกล้ชิดวัดมาบ่นให้ฟัง พูดแล้วพูดอีกว่า แม้แต่ที่วัดก็ไม่อยากดู เห็นข่าวที่ออกมา เบื่อนักหนา รีบปิดทันที วิชยุก็ไม่อยากฟัง พอคุยกับคนนั้น คนนี้ เขาก็เบื่อเหมือนกัน

ญาติโยมเบื่อ แล้วก็บ่นกันไปบ่นกันมา มาปรึกษา มาถามหา ธรรมะเป็นหลักให้แก้ไขในยามห่อเหี่ยว จนทำให้เกิดเป็นหนังสือเรื่อง **เบื่อการเมือง**

เวลาผ่านไป สถานการณ์ยังไม่ดีขึ้น สภาพจิตของคนก็หดหู่นักเข้า จนผู้คนชักจะมีคำพูดใหม่บอกว่า “เบื่อบ้านเมือง” จากเบื่อการเมือง จะกลายเป็นเบื่อบ้านเมือง

ที่นี่ ถ้าเบื่อบ้านเมือง ก็แยะหนัก เรียกว่าถึงขั้นหมดทางไป และถ้าพูดในแง่สุขภาพวะ ก็หมายความว่า อยู่ในสภาพเพียบหนัก ทั้งสุขภาพวะทางจิตใจ และสุขภาพวะทางสังคม

บรรยายากาศทั่วไปและเสียงคนพูด เหมือนบอกว่ สถานการณ์บ้านเมืองไม่น่าไว้วางใจ คนทั้งหลายใจคอไม่ดี เสียความมั่นใจ ขาดศรัทธา รวากับว่าไม่รักประเทศชาติ ไม่เชื่อถือสังคมของตัวเอง

บางท่านถึงกับพูดออกมาว่าไม่อยากอยู่แล้วประเทศไทย ชักจะอยากย้ายประเทศ ย้ายประเทศไม่พอ จะเปลี่ยนสัญชาติเสียอีก ไม่อยากเป็นคนไทยเสียแล้ว คงจะเป็นการพูดแบบประชด เพราะไม่ชอบใจมาก แต่ไม่รู้จะทำอย่างไร

ทั้งหมดที่เป็นกันอย่างนี้ ถือว่าน่าเห็นใจ แต่จะตามใจไม่ได้ คือ เห็นใจ แต่ไม่อาจตามใจ เป็นเรื่องที่ต้องมองให้ถูก เป็นสภาพแวดล้อมที่เราต้องมีทำที่ที่ถูกต้อง ที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหา

เรื่องของสังคมนี้ รวมถึงเรื่องการเมืองด้วย เป็นเรื่องของชีวิตของเรา ที่เราต้องเกี่ยวข้องอยู่ตลอดเวลา มันมีผลต่อชีวิตของทุกคน รวมถึงพระด้วยก็ไม่พ้น

สังคมเป็นอย่างไร เช่น คนมีวินัยหรืออุนวายสับสน คนส่วนมากยากจนหรืออุดมสมบูรณ์ อยู่กันสงบดี หรือมีอาชญากรรมมาก การเมืองเป็นอย่างไร มีนโยบายด้านนั้นด้านนี้อย่างไร กระทั่งจะออกกฎหมายแบบไหน ก็มีผลกระทบมาถึงทุกคน ตรงบ้าง อ้อมบ้าง

จึงอยู่ที่ว่า เราจะอยู่จะทำอย่างไร เริ่มต้นตั้งแต่ว่า จะวางท่าที่วางจิตใจอย่างไร จะมองอย่างไร

อย่างน้อยต้องมองเป็น ถ้ามองได้ถูกต้อง อาจจะพลิกสถานการณ์ไปเลยก็ได้

บอกแล้วว่า ปัญหาของสังคัม เรื่องบ้านเมือง อะไรต่างๆ เหล่านี้ เป็นสภาพแวดล้อมใหญ่ ที่ส่งผลกระทบต่อทุกๆ คน เพราะฉะนั้น มันจึงเป็นแหล่งสำคัญของปัญหาสุขภาพะ แม้แต่จิตใจของเราก็อยู่ในสภาพแวดล้อมอันนี้ และถูกกระทบกระทั่งอยู่ตลอดเวลา บางทีก็แทบทั้งวัน เข้ามาทางตา ทางหู หรือทางไหน ในที่สุดก็มาถึงและมารวมที่ใจ เพราะฉะนั้น มันมีผลแน่นอน ต้องตั้งทำให้ถูกต้อง เตรียมหลักให้ดี ทำความเข้าใจให้แยกกาย คือ ต้องมองให้ถูกต้องนั่นเอง

สังคัมไทยได้รับผลกระทบ ที่สังสมมานาน

สังคัมของเราเป็นสังคัมที่เรียกได้ว่ามีปัญหามานานนักหนา เราพูดคำว่า “วิฤต” กันมานานแล้ว อย่างวิฤตเศรษฐกิจเมื่อปี ๒๕๔๐ ก็ ๑๑ ปีมาแล้ว และตอนนั้น ก็ได้พูดว่า ก่อนจะเจอวิฤตเศรษฐกิจนั้น เมืองไทยมีภาวะวิฤตทางสังคัมมานานแล้ว แต่เราไม่รู้จักเอาประโยชน์จากสิ่งที่เตือนสติมาตั้งหลัก แล้วใช้ปัญญาพิจารณาหาทางแก้ไข เจอวิฤตเข้า ก็ตื่นตื่นไว้วายากันวุ่น แต่แล้วก็อยู่กันในความประมาทต่อไป

เมื่ออยู่ในความประมาท ไม่พิน ไม่ตื่น ไม่แก้ไขปรับปรุงตัว ต่อมาก็ต้องเจอวิกฤตซ้ำซาก แล้วมันก็ยิ่งเลื่อนไหลลงไป ไกลปากเหว เข้าทุกทีๆ

ที่บอกเมื่อก็ว่า เห็นใจ แต่ไม่อาจตามใจนั้น ก็คือจะปล่อยไว้ หรือปล่อยไปไม่ได้ ขั้นต้นที่สุดคือ ต้องทำความเข้าใจให้ถูกต้อง

ขอให้เข้าใจว่า สภาพสังคมที่เป็นปัญหากันอยู่ทั้งหมดนั้น ต้องบอกว่าเป็นผลกระทบของสังคมนี้เอง ซึ่งสะสมมานาน หรือพูดอีกอย่างหนึ่งว่า สังคมไทยได้รับผลสมกับกรรมของตนเองที่ได้ทำมา

ทำไมจึงว่าอย่างนั้น เราไม่รู้ตัว เราไม่ได้คิด เงามองไปแต่ที่คนอื่น ว่าเขาเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ยอมรับเสียเถิดว่า ที่จริง สังคมของเราได้เป็นปัญหามานานแล้ว และพวกเราคนไทยนี้แหละ ที่ได้ร่วมทำกรรมกันมาที่จะให้เป็นอย่างนี้ ตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน

เดี๋ยวนี้ ขอบพูดกันว่า ให้มีส่วนร่วม เช่น พูดถึงประชาธิปไตย ก็บอกว่าประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม นั่นก็ถูกต้อง แต่อย่ามองแค่นั้น ไม่ใช่แค่ว่าจะไปร่วมได้ร่วมเสีย จะไปเอาไปทำเรื่องนั้นเรื่องนี้กับเขา แต่ต้องมอง “ความมีส่วนร่วม” ด้านนี้ด้วย คือต้องมองตัวเราเอง ว่ามีส่วนร่วมในการที่ได้ทำให้สังคมไทยเป็นอย่างนี้ และจะต้องร่วมรับผิดชอบ เช่น ในการแก้ไขปรับปรุงพัฒนาตนเองด้วย

ความมีส่วนร่วมด้านนี้สำคัญมาก มองเห็นยาก ลึกกว่า ต้องศึกษาให้ดี อย่ามองข้ามไป ถ้าตีตรงนี้ไม่แตก จะแก้ปัญหาสังคม

ไทยทะเลไปไม่ได้

แล้วเราทำกรรมอะไรมาล่ะ? คำว่า “กรรม” ที่จริงมันก็คือการทำเหตุปัจจัยนั่นเอง หมายความว่า เหตุปัจจัยในแง่ที่เป็นเรื่องของคน คือการกระทำของคน ที่เป็นเหตุปัจจัยจากตัวของเขา เราเรียกว่า กรรม ที่จริงคำว่า กรรม ก็คือเหตุปัจจัย

พูดอีกครั้งว่า “กรรม” คือเหตุปัจจัยในแง่ที่เป็นเรื่องของคน

กรรมนี้ไม่ใช่เรื่องยาก แต่มันยากที่เป็นเรื่องของคน หมายความว่า คนนี้แหละที่ยาก กรรมไม่ได้ยากอะไร ปัญหายุ่งที่ว่า เราจะเข้าใจเรื่องกรรม ก็ต้องเข้าใจเรื่องคน

ที่นี้ คนนั้นแหละเป็นเรื่องยาก เพราะคนมีทั้งกายทั้งใจ และในจิตใจก็มีดีมีชั่ว มีคุณธรรม มีกิเลส มีเจตนาทั้งที่บริสุทธิ์ และที่ซ่อนเร้น ทำกรรมกันทั้งทางกาย ทางพูด ทางคิด ทำออกมาในสังคัมแล้วยังไปทำเงิบๆ อยู่ในใจของตัวเองอีก มีอะไรต่ออะไรซับซ้อนเหลือเกิน

เราจะเข้าใจกรรมได้ ก็ต้องเข้าใจคน เพราะกรรมเป็นเรื่องของคน เมื่อเข้าใจเรื่องคนแล้ว ก็จะเข้าใจเรื่องกรรมได้ง่ายเอง ไม่ต้องห่วง

เป็นอันว่า เรื่องคนเป็นเรื่องที่ยาก แล้วคนก็ทำกรรม โดยทำตามเจตจำนงของตน จะดีหรือร้ายก็แล้วแต่ให้กุศลหรืออกิเลสมา กำกับขบขันเจตนา และสุดแต่ปัญญาจะอำนวยประสิทธิภาพ

ที่นี้ คนไทยเราก็ได้ทำกรรมที่เป็นเหตุปัจจัยกันมาตลอดเวลายาวนาน จนกระทั่งสังคัมนี้ผู้กร่อนมากแล้ว บางอย่างเหลือแต่ซาก

ถ้าเป็นคนที่เจ็บป่วย เมื่อป่วยหนัก ในที่สุดก็เป็นศพ ที่นี้ สังคมเมื่อผู้
กร่อนมากๆ เข้า ก็กลายเป็นซาก เหมือนกับวัตถุทั้งหลาย เป็นซาก
อย่างไร เราจะมาดูกันอีกที

นี่แหละ แม้แต่เรื่องของสังคมตัวเอง เราก็ไม่ค่อยรู้ ไม่ค่อยเข้าใจ
ใจ เมื่อไม่รู้ไม่เข้าใจ ก็มองไม่เห็นปัญหา เมื่อไม่รู้ปัญหา ก็แก้ปัญห
ไม่ได้ เพราะไม่รู้ว่าจะไปแก้ที่ไหน

อีกอย่างหนึ่ง นอกจากไม่รู้เข้าใจไม่รู้จักสังคมของตัวเองชัด
พอแล้ว เวลาไปสัมพันธ์กับภายนอก เราก็ไม่มีท่าทีในการรับที่ดี ที่ได้
ผล ที่จะเอาประโยชน์มาได้

ฝรั่งว่า เขาเป็นนักเรียนดี แต่เป็นครูไม่ได้

มาถึงตรงนี้ ก็เลยขอโอกาสพูดแทรกสักนิด คือจะพูดถึงฝรั่ง มี
ฝรั่งมองคนตะวันออก ก็คือรวมทั้งคนไทย ว่าเป็นนักเรียนที่ไม่ได้
เรื่อง ฝรั่งคนหนึ่งชื่อนายเกสต์เลอร์ (Arthur Koestler) เขียนเรื่อง
เกี่ยวกับตะวันออกไว้ ในหนังสือชื่อ *The Lotus and the Robot*

Lotus แปลว่า ดอกบัว Robot แปลว่า หุ่นยนต์ หรือเครื่อง
จักรกลอัตโนมัติ ดอกบัวหมายถึงตะวันออก จักรกลคือตะวัน
ตก แล้วเขาก็เทียบตะวันออกกับตะวันตก ว่าโดยสาระสำคัญก็คือ
เขาตาตะวันออกแทบทั้งเล่ม ตอนหนึ่งที่เขาพูดไว้ ถือได้ว่าเป็นข้อ
ความสำคัญ

ขออภัย ที่จะต้องใช้ภาษาอังกฤษ เวลานี้ ถ้าจะใช้ภาษาอังกฤษในรัฐสภา ต้องบอกก่อนว่า “ขออภัย” แสดงว่า เวลานี้ คนไทยรู้ตัวว่า ไม่ควรจะใช้ภาษาอังกฤษพรีำเพื่อ ควรใช้เมื่อจำเป็น และมีเหตุผล อาตมาก็ขออภัยด้วย ไม่ใช่พูดภาษาอังกฤษ แต่เอาภาษาอังกฤษมาพูด คือ เอาข้อความภาษาอังกฤษ มากล่าวให้ฟัง

นายเกสท์เลอร์พูดว่า “As pupils we were not bad, but hopeless as teachers.” แปลเป็นภาษาไทย ได้ความว่า ถ้าเป็นนักเรียนแล้ว พวกเขาชาวตะวันตกนั้นไม่เลวเลย ใช้ได้ดีทีเดียว แต่ถ้าให้เป็นครู พวกเขานั้นหมดหวัง ไปไม่ไหว

หมายความว่า พวกเขาซึ่งเป็นคนตะวันตกนั้น เมื่อมาเรียนอะไรจากคนตะวันออก พวกเขาทำได้สำเร็จ คือได้ความรู้ไปใช้ทำประโยชน์ได้ แต่ถ้าให้เขาเป็นครูสอนคนตะวันออก ให้คนตะวันออกไปเรียนจากเขาละก็ ไม่ได้เรื่องหรอก หมดหวัง เขาสอนไม่ไหว ไม่ได้ประโยชน์อะไร เขาว่าอย่างนี้ แรงใหม่

นายเกสท์เลอร์เขียนหนังสือเล่มนี้ไว้ ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ อาตมาเคยเอามาอ้างเตือนคนไทยเมื่อ ๒๖ ปีที่แล้ว ก็จิตจางเลือนหาย ไม่เห็นมีอะไรเกิดขึ้น (เหมือนที่เขาว่าไว้ คือเขาสั่งสอนอะไร ก็ไม่ฟัง) เพราะฉะนั้น วันนี้ก็เอามาอ้างใหม่

ที่จริง เราควรที่จะอ่านหนังสือที่เขาตำเราให้มากๆ เพราะเรื่องที่เขาตำ ก็คือเรื่องที่เราไม่ดี ถ้าเราจะแก้ปัญหาสังคม เราก็ต้องแก้ไข

สิ่งที่ไม่ดี แล้วเราจะรู้สิ่งที่ไม่ดีได้อย่างไร ก็รู้ได้ไฉนจากสิ่งที่เขาด่า กว่า เขาจะด่าออกมาได้ เขาคิดนาน กลั่นกรองเยอะ เขาก็เอาประโยชน์ จากปัญญาของเขามาใช้ได้ทันทีเลย อันที่เขาด่าถูก เขาก็ได้ อันที่เขาด่าไม่ถูก ก็จะได้รู้ว่าอันนั้นเราดี เพราะฉะนั้น อยากจะให้ช่วยกัน อ่านหนังสือที่เขาด่าประเทศไทยให้มากๆ เราจะได้ประโยชน์เยอะๆ

นายเกสตร์เลอร์เขียนหนังสือนี้ไว้ตั้งนานแล้ว สารานุกรมของฝรั่ง คือพวก Encyclopedia มีชื่อนายคนนี้แทบทั้งนั้น เป็นคนสำคัญ มีชื่อเสียงมากคนหนึ่ง โดยเฉพาะเป็นนักเขียน มีผลงานเอกชื่อเรื่อง แปลเป็นไทยได้ว่า *สนธยาเมื่อเวลาเที่ยงวัน (Darkness at Noon)*

สังคมไทย วัฒนธรรมเสื่อม แทบจะเหลือแต่ซาก

เมื่อกี้ ที่บอกว่าสังคมไทยเสื่อมโทรมผู้ร่อนมากจนจะกลายเป็นซากแล้วนั้น ก็ขอยกตัวอย่างเช่น เมื่อ ๒-๓ วันมานี้ ชาววิทยุบอกว่า มีคนไปเถียงกันเรื่องการเมือง ในงานศพที่วัด กินเหล้า แล้วก็ยิงกันตาย เอาละ แค่นี้

คนเถียงกันในวงเหล้า ยิงกันตายในวัด ข้อความแค่นี้มันบอกอะไรหลายอย่าง หนึ่ง ในงานศพ กินเหล้า มันก็ไม่เคารพศพแล้ว นี่วัฒนธรรมหายไปไหน สอง กินเหล้าในวัด คนเมืองพุทธทำอะไรกัน ในวัด สาม ฆ่ากันตาย ทั้งในงานศพ และในวัด แล้ว สี่ ฆ่ากันตาย เพราะเรื่องการเมือง ที่เป็นเรื่องซึ่งจะต้องช่วยกันสร้างสวรรค์

การเมืองนี่เป็นเรื่องสำคัญ ถ้าว่ากันตามหลักแท้ๆ ก็เป็นงานสร้างสรรค์ที่ยิ่งใหญ่ เพราะเป็นเรื่องของการมาช่วยกันจัดการบ้านเมืองให้สงบสง่างามเรียบร้อย มีจุดหมายเพื่อจะให้คนทั้งประเทศอยู่ดีมีสุข คือทำเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนทั้งชาติ และแม้กระทั่งทั่วโลก

การที่จะถกเถียงเรื่องการเมืองจึงต้องเป็นการเถียงกันด้วยปัญญา ควรพูดกันให้เป็นเรื่องเป็นราว มาตรวจตราว่าประเทศชาติเจริญอกงามดีหรือไม่ จะแก้ปัญหาอย่างไร ฯลฯ เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องใช้ปัญญา แต่นี่ไปเถียงกันในวงเหล้า แล้วไปพูดกันในวงเหล้าจะไปได้อย่างไร

เรื่องนี้มันสอดคล้องถึงสภาพของสังคมไทยที่น่ากลัว อย่างที่ว่า เริ่มตั้งแต่ในด้านวัฒนธรรม ที่เป็นสภาพพื้นฐานของสังคม เพราะเป็นเรื่องของงานศพในวัด ทั้งงานศพ ทั้งกิจกรรมในวัด เป็นเรื่องของวัฒนธรรม แล้วสภาพที่เกิดขึ้น ก็คือ มีการตั้งวงเหล้า กินเหล้า แล้วทะเลาะกัน เถียงกัน ฆ่ากัน

นี่หรือคือบรรยากาศของวัด นี่หรือประเพณีงานศพ มันก็แสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมไทยนี่เหลือแต่รูปแบบ สิ่งที่เหลือแต่รูปแบบโดยไม่มีเนื้อหาสาระ ก็คือชากันเอง เพราะฉะนั้น วัฒนธรรมไทยเวลานี้จึงแทบจะเหลือแต่ชากเท่านั้น

ต่อมา วิทญ์อ่านพาดหัวข่าวหนังสือพิมพ์ว่า ใจตุลุมบอนกัน

งานวัด นี่ก็แสดงถึงสภาพของเด็กและเยาวชนไทยในปัจจุบัน ว่าจะ เป็นอนาคตแบบไหนของประเทศชาติ แต่เมื่อเทียบกับชาวข้างบน อันนี้เป็นเรื่องของเด็ก เรื่องที่เด็กทำอย่างนี้ ก็เบากว่า ก็ผู้ใหญ่ยังไม่ เถียงกัน ไปฆ่ากันตายในงานศพที่วัด แล้วจะไปเอาอะไรกับเด็ก เรา จะไปว่าเด็กได้อย่างไร ผู้ใหญ่ยิ่งหนักกว่า ถึงกับฆ่ากันตาย

รวมแล้ว ก็เทือกเดียวกัน คือใจเหล่านี้ก็กำลังก้าวไปในแนว ทางที่จะเป็นอย่างผู้ใหญ่เหล่านั้น

มาเมื่อวาน หรือวานขึ้นนี้เอง สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ แสดงผลงานวิจัยออกมา ได้ความสรุปว่า เวลานี้ สตรีชาวอีสานนิยมมีสามีฝรั่ง แล้วก็ให้สถิติมาด้วย แต่จำไม่ได้ อันนี้ หลายท่านเป็นห่วงในแง่วัฒนธรรมว่า สังคมไทยนี้เป็นอย่างไรไปแล้ว

แต่เมื่อมองไปอีกที มาเทียบกันดู ระหว่างสตรีอีสานที่นิยมมี สามีฝรั่ง กับสภาพที่เรียกกันว่าฟอนเฟะในสังคมที่เจริญ ซึ่งมี กรุงเทพฯ เป็นต้นแบบ ที่มีเรื่องราวทางอินเทอร์เน็ต มีการใช้เว็บไซต์ ต่างๆ เป็นที่แสดงเรื่องไม่ดีไม่งาม เรื่องความมัวเมาในการเสพ บริโภค จนถึงหลอกลวงกันในทางกามารมณ์ เป็นการอาศัย เทคโนโลยีที่เจริญเหล่านี้ เอามาใช้ในทางที่ไม่ดี ถึงขั้นเป็นอาชญากรรม อันไหนจะร้ายกว่ากัน ก็เป็นเรื่องที่น่าพิจารณา

แต่จะอย่างไรก็ตาม จะร้ายหรือดี เราจะไม่พูดในแง่ที่ว่าควร จะสนับสนุนหรือคัดค้าน อย่างกรณีคุณผู้หญิงชอบมีสามีเป็นฝรั่ง

ในเมื่อสังคมมันเป็นแบบนี้แล้ว มองในแง่หนึ่ง อาจจะทำให้เกิดประโยชน์ขึ้นมาก็ได้ เช่น อาจจะเป็นวิธีรับวัฒนธรรมตะวันตก ที่ดีกว่าและปลอดภัยกว่าทางอินเทอร์เน็ต และก็ควรจะมาเอาใจใส่ช่วยกันด้วยว่า ทำอย่างไร ในเมื่อแต่งงานไปแล้ว จะให้สตรีของเรารักษาวัฒนธรรมที่ดีของตัวเองไว้ด้วย มันอาจเป็นจุดเริ่มที่ดีก็ได้

ที่เวลานี้ มิใช่เป็นการคัดค้านหรือสนับสนุน เป็นคนละชั้นคนละตอนกัน คือเป็นชั้นที่ว่า เมื่อเรื่องมันเกิดขึ้นแล้ว มันผ่านมันเลยชั้นที่จะต้านหรือจะหนุ่่นไปแล้ว ก็มาถึงตอนที่ว่า เราจะปฏิบัติอย่างไรให้มันดีที่สุด อันนี้ต่างหาก

ควรแยกให้ถูก ในบางเรื่องก็ควรเถียงกันได้ว่า จะเอาอย่างไร จะสนับสนุนหรือจะค้าน ฝ่ายหนึ่งหนุ่่น ฝ่ายหนึ่งค้าน แต่ในบางเรื่องไม่ต้องเถียงกัน เพราะไม่ใช่เรื่องที่จะหนุ่่นหรือจะค้าน แต่เป็นเรื่องที่ว่ามันเกิดขึ้นมาแล้ว และเราต้องเกี่ยวข้อง เราจะทำอย่างไร จึงจะเป็นการปฏิบัติต่อมันเป็นคุณเป็นประโยชน์ได้ผลดีที่สุด และเมื่อปฏิบัติไปๆ เราจะเห็นได้เองว่า ส่วนไหนควรหนุ่่น ส่วนไหนควรค้าน หรือควรแก้ไข เป็นเรื่องที่ค่อยๆ เดินหน้าไป

รวมความก็คือ นี่เป็นเรื่องของสภาพสังคมที่เป็นเพียงตัวอย่าง ให้มองเห็นว่า เวลาที่มันเป็นอย่างไร ถ้าสภาพสังคมเป็นอย่างที่ว่า มีวัฒนธรรมที่เหลือแต่ซากอย่างนี้ เราก็ต้องคิดแก้ไข

ปัญหาสุขภาพะพันกันไป ทั้งทางกาย ใจ สิ่งแวดล้อม สังคม

ที่นี้ก็มาดูท่าที่ต่อสถานการณ์กันต่อไป ในเมื่อสังคมตกต่ำเสื่อมโทรมอย่างนี้แล้ว เราก็จะเห็นปัญหาด้านสุขภาพะเกิดซ้อนกันขึ้นมาหลายชั้น

บางคนเริ่มจากเจอปัญหาสุขภาพะทางกายแล้ว ไม่พอแค่นั้นก็ซ้ำตัวเองด้วยปัญหาสุขภาพะทางจิตใจ ที่ไปโยงเอาปัญหาสุขภาพะทางสังคมเข้ามาอีก

บางคนเริ่มจากปัญหาสุขภาพะทางใจ แล้วลามไปเป็นปัญหาสุขภาพะทางกาย และพ่วงเอาปัญหาสุขภาพะทางสังคมเข้ามาด้วย

บางคนเริ่มด้วยปัญหาสุขภาพะทางสังคม ทำให้เกิดปัญหาสุขภาพะทางใจ แล้วก็มาจบที่ปัญหาสุขภาพะทางกาย

นอกจากนั้น ซอยย่อยออกไป ยังมีปัญหาสุขภาพะด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ มากมายพันกันไปหมด เช่น ในทางเศรษฐกิจ บางคนมีเงินไม่พอ ก็ทำให้เกิดปัญหาสุขภาพะทางใจ แต่บางคนเกิดปัญหาสุขภาพะทางใจ เพราะมีเงินแต่ไม่รู้จักรักพอ

เด็กบางคน หรือเดี๋ยวนี้มากคนขึ้น ติดเกม หมกมุ่นกับการเล่นเกม ไม่อยากเจอใคร เห็นคนอื่นแม้แต่พ่อแม่พี่น้องขวางหูขวางตาเป็นตัวแยะเวลาขัดขวางความสุขไปหมด ขาดการพัฒนาด้านมนุษยสัมพันธ์ เลยเข้ากับผู้อื่นไม่ได้ ไม่มีความอบอุ่นและความสุขในการอยู่

ร่วมกับคนอื่น เกิดปัญหาทั้งสุขภาพทางสังคมและทางจิตใจ

ปัญหาทั้งหลายที่ว่ามาเหล่านี้ ถ้าเป็นเรื่องรายตัวคน ก็เป็นปัญหาสุขภาพของบุคคล คือคนนั้นๆ ป่วยทางร่างกาย ป่วยทางสังคม ป่วยทางจิตใจ ป่วยทางอารมณ์

แต่ถ้าความป่วยหรือปัญหาสุขภาพเหล่านี้แพร่ระบาดไปทั่ว มันก็จะก้าวขึ้นไปอีกขั้นหนึ่ง จะไม่ใช่แค่ว่าคนป่วยทางสังคม คนป่วยทางอารมณ์ คนป่วยทางเศรษฐกิจแล้ว แต่กลายเป็นว่าเศรษฐกิจป่วย การเมืองป่วย และสังคมป่วยเสียเอง

พอมาถึงขั้นที่ว่า เศรษฐกิจป่วย การเมืองป่วย สังคมป่วยเสียแล้ว ตอนนี้นั้นมันเป็นปัญหาครอบคลุมสังคมทั้งหมดเลย รวมทั้งการพระศาสนาที่ป่วยไปด้วย

เวลานี้ การที่คนมีอาการเบื่อหน่ายขนาดหนักอย่างที่ปรารภกันในตอนต้นนั้น เป็นไปได้ว่าเราอาจจะอยู่ในภาวะที่ว่า ทั้งเศรษฐกิจก็ป่วย สังคมก็ป่วย ศาสนาก็ป่วย การเมืองก็ป่วย ป่วยกันไปหมด

เมื่อสถาบัน องค์กร กิจกรรมงานของบ้านเมือง และสังคมส่วนใหญ่มัมนป่วยเสียเองแล้ว คนที่เป็นส่วนย่อยของสังคมนั้น ก็มีทางที่จะป่วยได้ง่าย เพราะฉะนั้น เราจะมาแก้ปัญหาสุขภาพในตัวของคนแต่ละคนเท่านั้นไม่พอ แต่จะต้องแก้ปัญหาเรื่องเศรษฐกิจป่วย สังคมป่วย เป็นต้นนี้ด้วย

ที่นี้ ในการแก้ปัญหา ก็ต้องรู้จักมองย้อนกลับ คือว่า พอสังคมหรือหน่วยใหญ่มันป่วยแล้ว แต่ละคนที่เป็นหน่วยย่อยต้องพลิกตัวกลับขึ้นมาตั้งหลัก

สังคมที่ป่วยจะหายได้อย่างไร ก็ต้องอาศัยคนนี้แหละมารักษา ก็คนนี้แหละที่รวมกันขึ้นเป็นสังคม และเป็นกลไกในการนำและขับเคลื่อนสังคม ถ้าคนไปมัวป่วย ยอบแยบๆ ระวัง ท้อแท้ หดหู่ เหี่ยวแห้ง หงอยเหงา ซึมเซา หม่นหมอง ชุมนมัว คับแค่นใจอยู่ คนเป็นอย่างนี้เสียเอง แล้วสังคมมันจะฟื้นคืนดีได้อย่างไร

เมื่อสังคมเสียสุขภาพะ คนในสังคมต้องตั้งหลักให้ได้ เพื่อมาช่วยแก้ไข ตอนนี่กลายเป็นว่า คนนั้นแหละ ต้องตั้งหลักขึ้นมาเพื่อไปรักษาสังคมที่มันป่วย ทุกท่านจะต้องตั้งหลักขึ้นมาใหม่ อย่าไปคิดว่าสังคมป่วย แล้วเราก็ละเหี่ยวใจ นั่นก็คือเราพลอยป่วยตามสังคมไปด้วย ก็จะมีแย้งกันไปใหญ่ ถ้าเป็นอย่างนั้น สังคมก็หมดทาง และสิ้นหวัง ถึงเวลาต้องจับหลักให้ได้

ถ้าสังคมล้ม คนต้องลุกขึ้นมาแก้ไข

ตอนแรกเมื่อคนป่วยเป็นรายๆ สังคมต้องช่วยแก้ แต่ถ้าสังคมป่วยเอง คนต้องตั้งหลักให้ได้ แล้วมาแก้ไข หมายความว่า เราต้องมาชวนกัน ทุกท่านทุกคนมาช่วยกันบำบัดเยียวยารักษาสังคมนี้

พอเราตั้งตัวขึ้นมา ใจคิดว่าเราจะเป็นผู้เยียวยาแก้ไข เราก็จะ

เป็นผู้กระทำขึ้นมาทันที พอรู้สึกตัวว่าเป็นผู้กระทำ เราก็จะมีกำลังขึ้นมา พอเรามีกำลัง เราก็มีสุขภาพะตามมาด้วย ความเสียหายสุขภาพะที่เป็นอยู่จะเบาไปเลย

เพราะฉะนั้น ตั้งใจให้ถูก ตั้งหลักขึ้นมาเลย ตอนนี่ถึงเวลาแล้วที่เราจะต้องเป็นผู้มาแก้ไข มารักษาสังคมนี่ ฟันพุกู้สถาบันต่างๆ รวมถึงพระศาสนาด้วย

ถ้าตั้งใจให้ถูกอย่างนี้แล้ว เราจะเข้มแข็งขึ้นมา พอคนมีความเข้มแข็งเป็นหลัก ก็จะเกิดสติ สมาธิ ตามมาโดยง่าย พอสติมา สมาธิมี ปัญญาจะเข้าประจำที่ แล้วก็เริ่มงานฟื้นฟูกันได้ที่

ถ้าสติไม่มา สมาธิก็ไม่มี ปัญญาหาที่ลงไม่ได้ ก็ขาดที่ทำงาน จะทำงานอะไรก็แวงไปหมด ไม่ได้ผลดี แต่พอเราตั้งหลักได้ วางใจถูก กำลังใจก็เกิดมีและเข้มแข็งขึ้นมา สติก็มา สมาธิก็มี ปัญญาทำงานได้ ก็จะเริ่มเห็นทาง จึงต้องตั้งเท่าที่ของจิตใจให้ถูกก่อน

เวลานี้ปัญหาสำคัญของคนก็คือ เราป่วยกันหลายอย่าง ถ้าป่วยทางกาย ก็จำกัดความป่วยไว้แค่นั้น อย่าขยายมันออกไป

วิธีง่ายๆ ก็เรียกสติมาและทำให้ใจให้ถูก บอกตัวเองว่า **“ป่วยแต่กาย แต่ใจไม่ป่วย”** เพราะถ้าป่วยใจ หรือป่วยทางอารมณ์แล้ว ก็จะมีผลทำให้ปัญญาอ่อน ไม่มีกำลังทำงาน ปัญญา ก็จะป่วยไปด้วย

ถ้าป่วยทางปัญญา นับว่าแย่มากที่สุด

เวลานี้สังคมไทยมีอาการป่วยอย่างร้ายที่สุด คือ ป่วยทางปัญญา ขอให้พิจารณาดูเถิด เวลานี้ปัญหาสุขภาพที่หนักกลัวที่สุด คือ ความป่วยทางปัญญา

ความป่วยสองอย่างนี้มันเนื่องกัน คือป่วยทางใจ กับป่วยทางปัญญา หรือป่วยทางอารมณ์กับป่วยทางปัญญา พออารมณ์เสียจิตใจไม่ดี ปัญญาก็มีดมัว ถ้าปัญญาไม่มี ใจก็อึดอัดอับจนหาทางออกไม่ได้ ก็คิดเคืองคว้างออกนอกกลุ่มออกทาง ทำใจไม่ถูก เลยซ้ำเติมตัวเอง เป็นวงจรร้าย ที่ทำให้ปัญหารุนแรงยิ่งขึ้น

ลองหันกลับไปมองดูเถิด ที่ว่า ดูทีวี ฟังข่าววิทยุ เห็นหน้าคน ได้ยินเสียงนายนั้นนายนี้ เห็นเหตุการณ์บ้านเมืองแล้ว เปื่อหน่าย หดหู่ ห่อเหี่ยว ละเหี่ยวใจนั้น นี่คือความรู้สึกที่ซบเซาหรืออารมณ์ที่ฝ่อซึ่งไม่มีกำลัง มันปิดกั้นปัญญา

แล้วถ้าดูลึกลงไป ก็จะทำให้เห็นว่าความรู้สึกหรืออารมณ์นั้น เกิดจากการมีท่าทีที่เอาตัวลงเป็นผู้ถูกกระทำ มองตัวเป็นผู้ถูกกระทำ ถูกคนนั้นคนนี้กระทำ ถูกเหตุการณ์ที่เป็นไปอย่างนั้นมันกระทำ กระทบกระแทกเอา เมื่อรู้สึกตัวว่าถูกกระทำฯ อยู่ตลอดเวลา ก็ต้องแย่งแย่งเป็นธรรมดา

แล้วจะทำอย่างไร ก็ต้องวางท่าทีใหม่ มองตัวเองใหม่ คือ ตั้งตัวขึ้นมาเป็นผู้กระทำ ก่อนนี้ ความรู้สึกเปื่อหน่าย ห่อเหี่ยว มันกลบ

มันฝังเราให้จมอยู่กับมัน ก็เลยปิดกั้นปัญญา พอเราตั้งใจใหม่ บอกตัวเองว่า เราจะต้องหาทางช่วยเยียวยาแก้ปัญหาของสังคัมนี้ เท่านั้นแหละ กำลังก็เกิดมีขึ้น ก็เปิดรับปัญญาให้เข้ามาได้ทันที พอปัญญาทำงาน เราก็กลับเป็นผู้กระทำ

ไม่ต้องอะไรมาก แค่ตั้งตัวขึ้นมาเป็นผู้ดู เป็นผู้ติดตามเรื่อง มีท่าทีเป็นผู้ศึกษาเหตุการณ์ หรือศึกษาคนนั้นๆ แค่นี้ เราก็กลายเป็นผู้กระทำขึ้นมาแล้ว

พอยกตัวขึ้นมาเป็นผู้กระทำเท่านั้นแหละ ความรู้สึกเบื่อหน่าย ละห้อยละเหี่ย ก็จะหายไปทันที ถ้าไม่หมด ก็แทบจะหมดไปเลย ความเจ็บป่วยทางอารมณ์ก็หายไป สุขภาวะทางจิตใจก็กลับคืนมา และดีขึ้นๆ พร้อมกับความมั่งคั่งของสุขภาวะทางปัญญา

เพราะฉะนั้น ตั้งท่าทีเสียให้ถูก วางใจอย่างที่บอกเมื่อีกว่า เราจะต้องตั้งตัวขึ้นมาช่วยกันเยียวยาสังคัม แค่นี้แหละก็แก้ปัญหา ความเจ็บป่วยทางอารมณ์ หรือความป่วยทางจิตใจไปได้ตั้งครั้งตั้งค่อน ทำให้ด้านอารมณ์ความรู้สึกอยู่ตัวสงบได้

คนไทยมักเอาความรู้สึกเป็นใหญ่ อยู่กับความรู้สึกมาก เพราะฉะนั้น จะต้องแก้ไข เอาปัญญามาเป็นใหญ่ ใช้ปัญญาให้มาก ต้องพัฒนาให้เป็นสังคัมที่มีวัฒนธรรมทางปัญญาสูง

ต้องยอมรับตัวเองว่า สังคัมไทยนี้อ่อนวัฒนธรรมทางปัญญา เริ่มตั้งแต่ขาดวัฒนธรรมแสงปัญญาเป็นต้นไป จึงต้องเร่งสร้างวัฒน-

ธรรมทางปัญญา รวมทั้งวัฒนธรรมแห่งการแสวงปัญญานั้นขึ้นมา

คนที่เอาความรู้สึกเป็นใหญ่นั้น เวลาทำอะไร พิจารณาคิด วิเคราะห์ตัดสินเรื่องอะไร ไม่ว่าจะเรื่องการเมือง หรือเรื่องไหนๆ ความรู้สึกหรืออารมณ์จะเข้ามามาก่อน แล้วความรู้สึกนั้นก็มักจะครอบงำนำเขาไป เช่น จะมองจะชี้ว่า คนนี้ กลุ่มนี้ พรรคนี้ ดี หรือไม่ดี จิตก็มักจะแวบไปที่ความรู้สึกว่าชอบใจหรือไม่ชอบใจก่อน และติดอยู่แค่นั้น แล้วก็ตัดสินไปตามความรู้สึกที่ชอบหรือไม่ชอบ จบแค่นั้น

ถ้าอยู่กันแบบนี้ ทั้งคนและสังคมก็ไม่ไปไหน ตัวคนก็ป่วย แล้วก็พาสังคมให้ป่วย ป่วยไปด้วยกันหมดทั้งสังคม

แสวงหาความรู้ เป็นอยู่ด้วยปัญญา

ตามหลักธรรมนั้น ในการรับรู้ทางตาหู ดูฟัง เป็นต้น ถ้าปล่อยให้ความรู้สึกยินดียินร้ายชอบหรือชังขึ้นมาครอบงำจิตชักนำความคิด ก็ถือว่าเป็นความผิดพลาดขั้นพื้นฐานเลยทีเดียว บุคคลนั้นจะไม่เข้าสู่กระบวนการของการศึกษา จะขาดการพัฒนา ปัญญาจะไม่เจริญออกมา

ความชอบใจ-ไม่ชอบใจ เป็นความรู้สึก เป็นภาวะทางจิตใจที่เรานิยมเรียกว่าทางอารมณ์ ที่จริงเป็นสีสันที่เราใส่ให้แก่อารมณ์ เมื่อเอาความรู้สึกมาเป็นตัวตัดสิน ก็กลายเป็นว่าไปอยู่กับสีสันในใจของตัวเอง คราวนี้ความรู้สึกก็นำไปหมดเลย

คนไหน พวกไหน ที่ตัวชอบ ไม่ว่าจะทำอะไร ก็ดี ก็ถูกต้องไปหมด แต่พอนายคนโน้น พวกโน้น ที่ตัวไม่ชอบ ไม่ว่าจะทำอะไร จะพูดอะไร ก็ไม่ดี ไม่ถูกไปหมด มันกลายเป็นอย่างนี้ไป ขอให้สำรวจดูเองว่าเป็นเช่นนี้หรือเปล่า

เรื่องนี้ ทางพระถือว่าสำคัญอย่างยิ่ง ท่านให้รู้จักแยกแยะระหว่าง **ความรู้** กับ **ความรู้สึกรู้จัก** และไม่ให้ติดอยู่กับความรู้สึกรู้จัก ไม่ให้รับรู้ไปตามที่รู้สึก แต่ให้รับรู้เพื่อให้รู้ตามที่มันเป็น ให้เดินหน้าก้าวไปกับความรู้ หากความรู้ให้ถ่องแท้ชัดเจน ให้เป็นปัญญา และให้คิดพิจารณาวิจจจัยด้วยความรู้ ซึ่งเป็นตัวโยงกับความจริง

อย่างน้อยก็ให้ใช้วิธีการที่จะตัดอิทธิพลของความรู้สึกรู้จักออกไป โดยเอาธรรมเอาหลักมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาตัดสิน ซึ่งเป็นวิธีการทางปัญญาขั้นพื้นฐาน หมายความว่า ไม่เอาคนเป็นประมาณ ไม่เอาความรู้สึกรู้จักเป็นเกณฑ์ ไม่เอาอารมณ์มาปรุงแต่งความคิด แต่ให้เป็นปฏิบัติการของปัญญา

ปัญญาเอาอะไรมาเป็นเกณฑ์ ปัญญาก็ถือธรรมเป็นเกณฑ์ หมายความว่า **เอาธรรมเป็นประมาณ ตั้งหลักการเป็นเกณฑ์** แล้วที่ว่าเอาธรรมเป็นประมาณ ตั้งหลักการเป็นเกณฑ์นั้น ทำอย่างไร

เราจะวัดจะตัดสินอะไร ก็ตั้งธรรม คือจับเอาตัวหลักหรือหลักการขึ้นมาตั้งเป็นเกณฑ์ หลักว่าอย่างนี้ เช่น หลักความผิดความถูก ความดีความชั่ว หน้าที่ของนักรบการเมือง ความรับผิดชอบของรัฐ

ฯลฯ มีว่าอย่างนี้ๆ แล้วก็ดูว่า นายหรือนางคนนี้ คนกลุ่มนี้ เป็นอย่างไรตามเกณฑ์นี้ อ้อ... ข้อนี้เสีย ข้อนี้ได้ รวมแล้วได้คะแนนเท่าไร ก็ว่ากันไปตามหลักตามเกณฑ์นั้น

ปัญญาภานำ ก็ได้ธรรมเป็นเกณฑ์

ยกตัวอย่าง ในพระสูตรหนึ่ง เรียกว่า กามโกคีสสูตร ท่านตั้งธรรมง่าย ๆ ขึ้นมาเป็นหลักเป็นเกณฑ์สำหรับวัดชาวบ้านที่ทำมาหากินกันประจำวัน ดูแต่ละคนว่าจะได้คะแนนทางธรรมเท่าไร

หลักนี้พระพุทธเจ้าทรงจัดไว้เอง เป็นตัวอย่างที่จะดูว่า ชาวบ้านทั้งหลายมีความสำเร็จในการครองเรือนกันแค่ไหน ตามเกณฑ์นี้ คนไหนได้คะแนนดีหรือเสียเท่าไร ท่านไม่ให้ตัดสินใครแบบเหมารวม

ธรรม คือเกณฑ์ในการหาเลี้ยงชีพที่ดีที่งดงามและประสบความสำเร็จ ท่านแยกไว้ให้ตรวจดู และให้คะแนนใน ๔ ด้าน

๑. การแสวงหาทรัพย์
๒. การดูแลเก็บรักษาทรัพย์
๓. การใช้ประโยชน์จากทรัพย์
๔. การวางท่าทีต่อทรัพย์

ด้านที่ ๑ การแสวงหาทรัพย์เป็นอย่างไร นายคนนี้แสวงหาทรัพย์โดยสุจริต ชอบธรรม หรือโดยวิธีรุนแรง ในทางที่ไม่ชอบธรรมเข้า... เอาคะแนนไป หรือเสียคะแนนไป ๑ ละ

ต่อไป ด้านที่ ๒ การเก็บรักษา เขาหาทรัพย์ได้มาแล้ว เก็บรักษาดีไหม รู้จักประหยัดไหม ไม่ประมาทในการดูแลหรือไม่ ก็ดูว่า ด้านที่ ๒ นี้ ได้คะแนน หรือเสียคะแนนเท่าไร

ต่อไป ด้านที่ ๓ การใช้ทรัพย์ บางคนได้ทรัพย์มาอย่างสุจริต ชอบธรรม ทำงานขยันขันแข็ง แต่ขี้เหนียว เก็บอย่างเดียว ไม่รู้จักใช้เงินทองก็เลยไม่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ชีวิตของตนและแก่คนอื่น ๆ เมื่อก็ได้คะแนนมาดี แต่ตอนนี้เสีย คะแนนศูนย์เลยในหมวดนี้

อย่าดูแค่ว่ามีทรัพย์ใหม่ รวยใหม่ ต้องดูด้วยว่า เขาได้ทรัพย์มาแล้วใช้ให้เป็นประโยชน์ใหม่ ต้องรู้จักเลี้ยงดูตัว เลี้ยงดูครอบครัว บุตรบริวาร คนรับใช้ คนงาน คนในความรับผิดชอบ ให้อยู่ดีมีความสุข ตลอดจนใช้ทำบุญทำกุศล เอาไปบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ช่วยเหลือผู้คน ดูแล้วก็ให้คะแนน หรือหักคะแนนกันไป

ต่อไป หมวดที่ ๔ ทำที่ต่อทรัพย์ ว่าในทางจิตใจและปัญญา เขาปฏิบัติต่อทรัพย์อย่างไร คนหนึ่งมองทรัพย์ด้วยจิตใจที่หวงแหน มีแต่ความรู้สึกห่วง กังวล เป็นทุกข์เพราะทรัพย์นั้น

อีกคนหนึ่ง มีความรู้เท่าทันว่า ทรัพย์นี้เราต้องหามาด้วยความสุจริต ชอบธรรม ขยันหมั่นเพียร เก็บรักษาด้วยความไม่ประมาทให้ดีที่สุด แต่มันเป็นของไม่เที่ยง ขึ้นต่อเหตุปัจจัย บางที ถ้ามีเหตุปัจจัยที่เหลือวิสัย เรายังรักษาเต็มที่แล้ว เอาไว้ไม่อยู่ มันสูญมันหาย ก็รู้แล้วกันไปว่า เราทำเรารักษาดีที่สุดของเราแล้ว ก็เป็นไปตามเหตุปัจจัย

อย่างนี้เรียกว่า รู้ทันอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา วางใจถูกต้อง อยู่อย่างรู้เท่าทัน ไม่ทุกข์เพราะทรัพย์ มีแต่สุขอย่างเดียว อย่างนี้เป็นด้านที่ ๔ ก็วัดดู แล้วก็ได้หรือเสียคะแนกันไป

เวลานี้ เรามักจะเอาคนเป็นประมาณ แทนที่จะเอาธรรมเป็นประมาณ ก็เลยอยู่กันด้วยความรู้สึก อย่างน้อยก็จะเป็นสังคมที่ไม่เอาหลักไม่เอาเกณฑ์ ก็จะต้องเจอปัญหาเสื่อมเสียสุขภาพะด้านนั้น ด้านนี้กันเรื่อยไป

เพราะฉะนั้น รีบแก้ไขกันตั้งแต่จุดพื้นฐานนี้เลย ต่อไปนี้ ตั้งธรรมขึ้นมาเป็นหลัก เอาหลักการเป็นเกณฑ์ แล้วก็วัดกันไป อย่างนี้จึงจะเป็นวิธีการที่ถูกต้อง

ที่นี้ เวลาเถียงกัน ก็ไม่ต้องเถียงเรื่องคนแล้ว ใครจะเป็นฝ่ายไหน อยู่พรรคใด ชันไม่เข้าใครออกใครทั้งนั้น มาดูกันที่หลักการ เอาธรรมมาวัด ใครจะได้หรือจะเสียคะแนเท่าไร ก็ว่ากันไปตามเกณฑ์

นี่คือแนววิธีปฏิบัติ ที่เป็นเรื่องทางปัญญา ซึ่งความรู้สึกหรืออารมณ์จะเข้ามาครอบงำได้ยาก

ถ้าไม่มาถึงขั้นธรรมขั้นปัญญา อย่างที่ว่านั้น ความรู้สึกหรืออารมณ์ก็จะเข้ามาครอบงำ แล้วก็จะทุ้มเถียงกัน เกิดเรื่องเกิดราวกัน อย่างที่ว่า ยิงกันตายควางเหล่าในงานศพที่วัด เพราะเถียงกันเรื่องการเมือง เรื่องก็เศร้า สังคมก็เหลือแต่ซาก

การเมือง เรื่องของทุกคน

การเมืองเป็นเรื่องสำคัญ ตามหลักการที่เป็นเรื่องของการแก้ปัญหาช่วยสร้างสรรค์สังคมนี้ให้ดี ไม่ควรจะไปทำให้กลายเป็นเรื่องเลวร้ายเสียหาย

ถ้าภาพของคำว่าการเมือง ได้เสียหายตกต่ำไปเพราะการกระทำของคนที่เกี่ยวข้องกับการเมือง ก็ต้องแก้ไขให้มันกลับคืนดี ให้เป็นไปตามหลักการ เพราะถึงอย่างไร *เมื่อบ้านเมืองยังอยู่ การเมืองก็ยังคงต้องมี ก็ต้องทำให้มันดีให้ได้* ทำให้มันเป็นประโยชน์ตามความมุ่งหมายที่แท้จริง

พระก็ต้องเกี่ยวข้องกับการเมือง เกี่ยวอย่างไร พระไม่ยุ่งกับการเมือง แต่ต้องให้ธรรมแก่การเมือง พระให้ธรรมะ โยมก็เอาธรรมะไปเป็นเกณฑ์สำหรับวัดคนและงานการเมืองนั้น แต่พระไม่ต้องเข้าไปยุ่งกับการวัดโดยไม่จำเป็น พระให้แต่หลักแต่เกณฑ์ที่จะเอาไปวัด โยมก็ไปวัดกันเอง อันนี้เป็นหลักการในการปฏิบัติต่อการเมือง

การเมืองเกี่ยวข้องกับทุกคน แต่ทุกคนเกี่ยวข้องกับการเมืองไม่เหมือนกัน แต่ละคนเกี่ยวข้องกับการเมืองด้วยวิธีที่ต่างๆ กัน มีบทบาท มีหน้าที่ต่อการเมืองคนละอย่าง

ถ้าบอกว่าการเมืองเกี่ยวข้องกับพระ นั้นแน่นอน พระเกี่ยวข้องกับการเมือง ก็แน่นอนเหมือนกัน แต่ต้องถามต่อไปอีกว่าเกี่ยวข้องกับอย่างไร ไม่ใช่เข้าไปยุ่ง เลยจะพูดถึงหลักกันนิดหน่อย

เวลานี้ญาติโยมก็อาจจะสงสัยว่า พระจะเกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างไร เอาหลักก่อน หลักการก็พูดอยู่บ่อยๆ แต่ไม่เห็นมีใครสนใจ คือพระมีหลักสำคัญที่จะต้องปฏิบัติว่า มิให้กระทำ*คิหิสังสัคคะ*อันไม่สมควร (*คิหิสังสัคคะ*=การคลุกคลีกับคฤหัสถ์) คือไม่ให้คลุกคลีกับคฤหัสถ์ เพราะฉะนั้น พระจึงไม่เข้าเป็นฝักฝ่ายกับนักการเมืองฝ่ายไหนทั้งสิ้น เป็นกลางต่อทุกคนทุกฝ่าย

ที่ว่า เป็นกลางนั้น คือเป็นกลางอย่างแท้ เป็นกลางไม่ได้หมายถึง อยู่ระหว่างกลาง หรืออยู่ครึ่งทางระหว่างสองฝ่าย แต่ *"กลาง"* หมายถึง *เสมอกันแก่ทุกคน* ไม่เข้าใครออกใคร เอาความถูกต้องเป็นหลัก เรียกว่าถือธรรมเป็นประมาณ

เหมือนกาลเวลา เหมือนฟ้าดิน หรือเหมือนดินน้ำลมไฟ เวลาไม่รอใคร มีให้แก่ทุกคนเท่ากันหมด ไม่เลือกรักผลักชัง

เป็นกลางที่แท้คืออยู่กับธรรม ธรรมเป็นของทุกคนเท่าเทียมกัน มันเลยเป็นของกลางถ้วนทั่ว อย่างที่ว่าไม่เข้าใครออกใครทั้งนั้น

พระก็เช่นเดียวกัน ไม่เข้าใครออกใคร ถือธรรมเป็นใหญ่ เอาธรรมเป็นเกณฑ์วินิจฉัย อยู่กับธรรม จะว่าเป็นตัวแทนของธรรม หรือเป็นสิ่งของธรรมก็ได้ พระก็แสดงธรรมไป แล้วโยมก็เอาธรรมนั้นไปวัดกันเข้าไป ธรรมเป็นเรื่องที่ต้องตั้งเป็นเกณฑ์ไว้

เวลานี้เราก็ไม่ค่อยเอาใจใส่ ทั้งหลักการที่ถือธรรมเป็นใหญ่ ทั้งหลักการที่พระไม่ทำ*คิหิสังสัคคะ* คนไทยแทบจะไม่รู้เลย

ก่อนจะผ่านตรงนี้ไป ขอย้ำว่า การที่พระต้องเกี่ยวข้องกับ การเมืองอย่างที่ว่านั้น ไม่ใช่เป็นเพราะเหตุผลที่ว่า การเมืองมีผลกระทบต่อพระด้วย เหมือนกับที่กระทบต่อทุกคนในบ้านเมือง

เหตุผลของพระต่างจากคนอื่นๆ คือ พระต้องเกี่ยวข้องกับ การเมือง เพราะการเมืองต้องมีธรรม การเมืองต้องชอบธรรม หรือว่าการเมืองต้องถูกต้องตามธรรม และการเมืองจะต้องมุ่งต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน เพราะฉะนั้น พระผู้อยู่กับธรรม เป็นผู้ให้ธรรม จึงต้องเกี่ยวข้องกับการเมือง ด้วยการให้ธรรมแก่การเมือง

ตามหลักการที่พระไม่เข้าไปคลุกคลีกับคฤหัสถ์ ซึ่งรวมถึงผู้ปกครองและนักการเมืองนี้แหละ ประเทศพุทธศาสนาอย่างไทยเรา นี้จึงมีประเด็นทางการเมืองการปกครอง ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับศาสนา หรือระหว่างอาณาจักรกับพุทธจักร มาโดยตลอด

นั่นคือประเด็นที่น่าจะเรียกว่า แยกภูมิกันอยู่-ร่วมแผนกันทำ หรือ แยกภูมิ-ประสานแผน ระหว่างพุทธจักรกับอาณาจักร

ขอให้ไปพิจารณาดูเถิด ถ้าเข้าใจเรื่องนี้ จะไม่มัวมาเถียงกันอยู่อย่างไม่เข้าประเด็น แม้แต่กับเรื่องจะเอาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติหรือไม่

Positive VS Negative Church-State Separation

ประเด็นเรื่องจะเอาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติหรือไม่ นี่ ที่จริงไม่สำคัญเท่ากับประเด็นเรื่องการแยกศาสนากับรัฐ ควรต้องรู้เข้าใจและพิจารณาเรื่องการแยกศาสนากับรัฐให้ชัดเจนก่อน แล้วจึงมาพูดกันเรื่องจะเอาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติหรือไม่ มิฉะนั้น ก็จะไปได้แค่พูดคำเดียวกันคนละเรื่อง อย่างที่เถียงกันมาตั้งนาน ก็ยังไม่รู้ว่าเรื่องที่เถียงกันนั้นคืออะไร

การแยกศาสนากับรัฐมี ๒ แบบ ได้แก่ **แบบที่ ๑** อย่างของชาวพุทธแบบไทย ขอใช้ศัพท์ว่าเป็น positive church-state separation หรือ positive separation of church and state เป็นการแยกระหว่างศาสนจักรกับอาณาจักร แบบโอบเอื้อ หรือเกื้อกูล

แบบที่ ๒ คือ อย่างสมัยใหม่ของชาวตะวันตก ดังเช่นอเมริกัน หรือแบบของฝรั่งทั้งหมด เรียกได้ว่าเป็น negative church-state separation หรือ negative separation of church and state เป็นการแยกระหว่างศาสนจักรกับอาณาจักร หรือแยกรัฐกับศาสนา แบบขัดแย้ง หรือแย่งยึด

ของชาวตะวันตกนั้นชัดเจนว่าเป็นแบบ negative church-state separation โดยเป็นปฏิกริยาต่อภาวะที่คริสต์ศาสนากับรัฐเคยอยู่ร่วมกันมา แต่เต็มไปด้วยการแก่งแย่งแข่งอำนาจ การช่วงชิงความเป็นใหญ่และการครอบงำกันในอดีต จนทนไม่ไหว ต้องหักล้าง

กันลงไป ส่วนในเมืองไทยเราเป็น positive church-state separation ตลอดมา

ถ้าศึกษาเรื่องนี้ให้ดีแล้ว จะไปพิจารณาได้ง่ายขึ้นในเรื่องที่ว่า จะบัญญัติพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติหรือไม่ เพราะถ้าถ้าเข้าใจเรื่องนี้ชัดเจนแล้ว ไม่ว่าจะบัญญัติในรัฐธรรมนูญ หรือไม่บัญญัติ ก็จะมีวิธีปฏิบัติที่ได้ผลดีทั้งสองอย่าง บัญญัติก็ได้ ก็ต้องวางวิธีปฏิบัติให้ถูกต้อง ไม่บัญญัติก็ได้ แต่ก็ต้องมีวิธีปฏิบัติให้ได้ผลดีด้วย แล้วก็จะได้ประโยชน์ แต่ถ้าไม่รู้ไม่เข้าใจ ไม่ว่าจะบัญญัติหรือไม่บัญญัติ ก็เอาดีไม่ได้อยู่นั่นเอง

คนไทยเดี๋ยวนี้ ไม่รู้จักสังคมของตัวเองเลยว่า เรามีประเพณีที่เรียกว่าเป็น positive church-state separation นั้นมาอย่างไร

ขุนหลวงหาวัด ก็มาจากหลักแยกรัฐกับศาสนา

ตัวอย่างต่างๆ มีเยอะเยอะไป อาตมาเคยเล่าบ่อยๆ อย่างเรื่องขุนหลวงหาวัด เมื่อครั้งกรุงเก่าจะแตก ก่อนถึงแผ่นดินสุดท้าย ก็มีพระเจ้าแผ่นดิน คือ พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ

เมื่อใกล้จะเสด็จสวรรคต ทรงพิจารณาพระโอรสสองพระองค์ เห็นว่า องค์พี่ คือเจ้าฟ้าเอกทัศน์ ไม่ไหวแน่ ถ้าขึ้นครองแผ่นดิน บ้านเมืองจะแย่ จะต้องตั้งองค์น้อง ก็เลยไล่องค์พี่ไปบวช ถ้าเรียกอย่างชาวบ้านก็ว่า ตัดหางปล่อยวัด

นี่เป็นวิธีที่ดี อย่าไปนึกว่าไม่ดี พอเข้าวัดแล้วก็ไม่ยุ่งเกี่ยวกับกิจการบ้านเมือง เป็นอันว่าให้องค์พี่ คือเจ้าฟ้าเอกทัศน์ ออกไปบวช เาองค์น้อง คือเจ้าฟ้าอุทุมพร ขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้าแผ่นดิน เป็นพระเจ้าอยู่หัวอุทุมพร

ที่นี้ พอพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศสวรรคตแล้ว ตอนนี่จึงเกิดปัญหา เพราะองค์พี่ไม่ยอมออญวัด และพระเจ้าอยู่หัวอุทุมพรทรงมีพระทัยดี กำลังครองแผ่นดินอยู่ ฝ่ายองค์พี่ก็อยากครองแผ่นดิน ก็สึกออกมา องค์น้องรู้ว่าองค์พี่อยากจะได้แผ่นดินแล้ว จะทำอย่างไรดี ถ้าแย่งกัน ก็ต้องรบราฆ่าฟัน บ้านเมืองและราษฎรก็ต้องเดือดร้อน พระเจ้าอยู่หัวอุทุมพรไม่ทรงหวังตำแหน่งสถานะอะไร ก็สละราชบัลลังก์ ยกแผ่นดินให้พระเจ้าเอกทัศน์ แล้วพระเจ้าอยู่หัวอุทุมพรก็ออกผนวช พอออกบวชแล้วก็ไม่ยุ่งกัน บ้านเมืองก็เป็นปกติต่อไป

นี่เป็นวิธีของประเทศไทยตามแบบของพระพุทธศาสนา ที่ว่าเป็น positive church-state separation คือ แยกกัน แต่เกี่ยวพันกัน ไม่ใช่แยกแบบขัดแย้ง หรือแย่งอำนาจและผลประโยชน์กัน เพราะว่าจริงเกี่ยวกับ กลัวกัน หรือระแวงกันแบบฝรั่ง

ฝรั่งนั้น เดิมทั้งฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักรเขาอยู่ร่วมทำงานด้วยกัน แต่กลายเป็นแก่งแย่งแข่งอำนาจครอบงำกัน ในที่สุดทนไม่ไหว ก็อยู่ด้วยกันไม่ได้ เขาจึงต้องแยกกันออกไป ถึงกับต้องวางกฎเกณฑ์ที่จะไม่ให้มาก้าวก่าวยแทรกแซงกัน

แต่ของเรานั้นตรงข้ามเลย พุทธจักรกับอาณาจักรเหมือนร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่ที่จริง ในความร่วมมือนั้น เราแยกจากกันเด็ดขาดชัดเจน โดยเป็นไปเองด้วยระบบชีวิตตามพระวินัย และในความแยกนั้น ก็กลับใกล้ชิดชิดกัน ร่วมมือ อุดหนุนกัน ทำงานคนละบทบาทเพื่อวัตถุประสงค์ที่รวมเป็นอันเดียวกัน คือเพื่อความดีงามและประโยชน์สุขของประชาชน การพระศาสนามาเอื้อแก่รัฐในบทบาททางธรรม แต่คนไหนไปบวชแล้วก็ไม่ยุ่งกับบ้านเมือง และบ้านเมืองก็ไม่ไปยุ่งด้วย

เป็นอันว่า พระเจ้าอยู่หัวอุทุมพรไปผนวช พระเจ้าเอกทัศก็ขึ้นครองแผ่นดิน ต่อมาพม่ายกทัพมาตี พระเจ้าเอกทัศเห็นว่าไม่ไหวแน่แล้ว ก็เลยเรียกน้องให้มาช่วย น้องก็ต้องสึกออกมา นี่เป็นแบบไทย ของฝรั่งเขาไม่ต้องสึกหรอก เป็นนักบวชเป็นบาทหลวงอยู่ก็เป็นผู้บัญชาการรบเลย แต่ของเราต้องสึกออกมา

เจ้าฟ้าอุทุมพรสึกจากพระออกมาแล้ว ก็รีบตีพม่าจนถอยกลับไป พอพม่าถอยกลับไปแล้ว องค์พี่พระเจ้าเอกทัศก็มอง ชักจะไม่ไว้ใจ เอ... เจ้าน้องนี่มีกำลังขึ้นแล้ว เดียวจะคิดขึ้นครองแผ่นดินหรือเปล่า ขุนหลวงอุทุมพรทรงทราบที่เจ้าพี่ระแวง ก็คิดว่า เราเองไม่ได้ปรารถนาความยิ่งใหญ่อะไร มาช่วยรักษาแผ่นดินเท่านั้น เมื่อแผ่นดินพ้นภัยแล้ว ก็ทรงกลับไปผนวชอีก

ต่อมาพม่ามาอีก รบกันจนกรุงแตก แต่คราวนี้ พระภิกษุเจ้า

ฟ้าอุทุมพรไม่ลาสิกขาออกมาช่วยรบ คงมีเหตุอะไรบางอย่าง ในพงศาวดารเขียนว่า ชาวบ้านที่ตักบาตร เขียนข้อความใส่บาตรเจ้าฟ้าอุทุมพรว่า ขอให้ท่านสึกมาช่วยแผ่นดินเกิด บ้านเมืองจะแยอยู่แล้ว แต่ตอนนั้น เจ้าฟ้าอุทุมพรทรงตัดสินพระทัยแล้วว่าจะไม่สึก ท่านก็ไม่สึกออกมา และกรุงศรีอยุธยา ก็แตกไป

อันนี้ เป็นตัวอย่างหนึ่งของ positive church-state separation แบบไทย คือ เราจะไม่ยุ่งกันระหว่างบ้านเมืองกับพระศาสนา แต่มีวิธีที่ใช้ความแยกต่างหากกันนั้นมาหนุนกันและกันให้บรรลุจุดหมายในการสร้างสรรค์ประโยชน์สุขของประชาชน

พุทธศาสนาประจำชาติ คือแยกรัฐกับศาสน์แบบไทย

เล่าอีกเรื่องหนึ่ง ถอยไปในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นที่รู้กันว่า พระนารายณ์ทรงเป็นมหาราชที่ยิ่งใหญ่ มีความสัมพันธ์กับต่างประเทศเป็นอย่างดี โดยเฉพาะฝรั่งเศสเข้ามา มาก จนกระทั่งมีกองทัพฝรั่งเศสตั้งเป็นป้อมใหญ่

พอใกล้จะสิ้นแผ่นดิน ทางฝ่ายคนไทย อย่างน้อยขุนนางบางท่านก็ระแวงว่า ฟอลคอน ที่เป็นเจ้าพระยาวิไชยเณทร์ จะสมคบกับพวกฝรั่งเศสยึดแผ่นดินแน่ แล้วบ้านเมืองไทยจะต้องตกเป็นเมืองขึ้นเป็นอาณานิคมของฝรั่ง ก็เลยคิดกู้แผ่นดิน

ฝ่ายไหนจะถูก ฝ่ายไหนจะผิด ก็แล้วแต่ เรื่องก็ดำเนินไปว่า

พระเพทราชากับพระเจ้าเสือเป็นกบฏ คือ ตอนนั้น สมเด็จพระนารายณ์มหาราชกำลังประชวรหนัก พระเพทราชาเห็นว่าบ้านเมืองจะสิ้นแผ่นดินแล้ว ก็เอาทหารมาล้อมวังเลย

สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงกริ้วมาก ตามพงศาวดารเล่าว่า ทรงฉวยพระขรรค์จะลุกขึ้นมา แต่ก็ทรงสิ้นแรงล้มลงไป พระองค์ไม่รู้จะทรงทำอะไร แต่ทรงทราบแน่ว่า ถ้าพระองค์สวรรคต พระเพทราชาและพระเจ้าเสือจะต้องจับขุนนางผู้ใหญ่ฝ่ายตรงข้ามมากมาย ประหารชีวิต พระองค์จึงทรงคิดช่วย ที่นี้ก็มาดูวิธีของไทย

วันหนึ่งสมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงให้ราชบุรุษไปที่วัดสมเด็จ พระสังฆราช ขอนิมนต์สมเด็จพระสังฆราชพร้อมด้วยคณะสงฆ์มา บวชอำมาตย์ราชบริพาร สมเด็จพระสังฆราชเสด็จมาพร้อมคณะสงฆ์ จำนวนพอที่จะทำสังฆกรรมในการอุปสมบทได้

พอมาถึงเรียบร้อยเข้าที่ดี สมเด็จพระนารายณ์ฯ ก็ทรงมีพระดำรัสแสดงความมุ่งหมายของพระองค์ แล้วพระองค์ก็กล่าวคำถวายบังเป็นวัดแก่พระศาสนา

พอถวายบังเสร็จ สมเด็จพระสังฆราชก็ทำพิธีผูกสีมา ทำวังเป็นวัด พระราชนิเวศน์ก็เป็นอย่างโบสถ์ เป็นที่บวชพระได้ แล้วที่นี้ในวังนั้น คนไหนที่จะมีภัยอันตราย ก็บวชเสีย

พอบวชเสร็จแล้ว สมเด็จพระสังฆราชก็พาพระใหม่ ซึ่งเป็นอำมาตย์ ราชบริพาร นายทหารผู้ใหญ่ที่ถ้าไม่บวชคงจะต้องตาย

ตามเสด็จสมเด็จพระสังฆราชออกไป ทั้งที่ขณะนั้น ทหารฝ่ายพระเพทราชาล้อมวังอยู่เต็มที ถ้าเป็นคฤหัสถ์ก็ถูกฆ่าตายแน่นอน แต่พอเป็นพระไป เขาไม่ทำอะไรเลย หมายความว่า อำมาตย์ราชบริพารผู้ใหญ่เหล่านั้นติดตามสมเด็จพระสังฆราชไปอยู่วัด เป็นอันว่า การเมืองไม่มาอยู่กับท่านเหล่านั้น และตัวท่านก็ไม่ยุ่งกับการเมือง

นี่แหละวิธี church-state separation แบบไทย แบบพุทธ มีมาแสนนาน แต่เป็นหลักการที่คนไทยปัจจุบันไม่รู้เรื่อง ขอภัยที่ต้องใช้คำนี้ เวลาเถียงกันเรื่องศาสนาประจำชาติ บอกให้ศึกษาเรื่องนี้ก่อน ก็ไม่มีใครสนใจ ไม่เอาใจใส่กัน แล้วมันจะไปได้เรื่องอะไร

อันนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับสังคมของตนเอง เป็นตัวอย่างหนึ่งที่จะต้องเข้าใจ

รับพระราชอำนาจมา ต้องเอาราชธรรมมาด้วย

ที่นี้ก็กลับมาสู่เรื่องที่ว่า พระมีหน้าที่ให้ธรรมแก่การเมือง ธรรมด้านนี้ พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้มากมาย อย่างธรรมสำหรับพระราชา ก็มีทศพิธราชธรรม แล้วก็มี จักรวรรดิวัตร และราชสังคหวัตถุ เป็นต้น

เวลาในหลวงจะเสด็จขึ้นครองราชย์ทุกแผ่นดิน ก็มีพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ในพระราชพิธีนั้น มีการอ่านเนื้อความที่เป็นคำสอนทางพระศาสนา พระภมณเป็นผู้อ่าน แต่สิ่งที่อ่าน เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

หลักธรรมที่อ่านประกาศในพระราชพิธีนั้นเป็นประจำ ก็คือ

๑. ราชธรรม ๑๐ (ทศพิธราชธรรม)
๒. จักรวรรดิวัตร ๑๒
๓. ราชสังคหวัตถุ ๔
๔. ขัตติยะพละ ๕

หลักเหล่านี้ เป็นธรรมของนักปกครอง เริ่มที่ผู้ปกครองแผ่นดิน สมัยก่อนก็พระราชทานเวลานี้ก็รัฐบาล

เคยพูดว่า เวลานี้เราเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว จากราชธานีไปไทยเป็นประชาธิปไตย อำนาจก็เปลี่ยนจากพระมหากษัตริย์มาอยู่ที่ประชาชน แต่ประชาชนมีตัวแทนใช้อำนาจ มีสภาผู้แทน แล้วมีรัฐบาลเป็นผู้บริหาร ก็คือได้รับพระราชอำนาจมา

แต่พระราชทาน นอกจากมีอำนาจแล้ว ต้องทรงมีธรรมด้วย

ในเมืองไทยเวลานี้ รัฐบาลรับเอาพระราชอำนาจมาแล้ว แต่มีคำถามว่า รับเอาราชธรรมมาด้วยหรือเปล่า

ตรงนี้คือจุดสำคัญ เมื่อรับพระราชอำนาจมา ต้องรับพระราชธรรมมาด้วย ถ้าไม่รับพระราชธรรมมา สุขภาวะทางการเมืองต้องเกิดปัญหาแน่ เวลานี้ ญาติโยมบ่นกันมาก ท่านใดเป็นนักการเมืองก็ต้องช่วยแก้ปัญหา ด้วยการหันไปสมทวนราชธรรม

เวลานี้เราใช้พระราชอำนาจกันเต็มที่ แต่ราชธรรมไม่เคยพูดถึง ย้ำว่า ราชธรรมไม่ใช่มีไว้สำหรับพระราชามหากษัตริย์พระองค์

เดียว แต่ใครมาเป็นผู้ปกครองบ้านเมือง ก็ต้องปฏิบัติราชธรรมทั้งนั้น

ราชธรรมทั้ง ๔ หมวดที่ว่ามาแล้ว นักการเมืองไทยทุกคนควร
ต้องรู้ ถ้าคล่องได้ก็จะเป็นดี แล้วก็ปฏิบัติตามด้วย เริ่มตั้งแต่ข้อที่หนึ่ง
ธรรมาธิปไตย ถือธรรมเป็นใหญ่ เอาหลักการ เอาธรรม เป็นหลักใหญ่
เป็นเกณฑ์ตัดสินทั่วไป ไม่ใช่เอาความชอบใจของตัวเอง หรืออะไรๆ ก็
อัตตาธิปไตยทั้งนั้น อันนี้ก็เรื่องหนึ่ง

ให้ธรรม คือหน้าที่ของพระต่อบ้านเมือง

กลับมาพิจารณาเรื่องบทบาทต่อไป เป็นอันว่า พระมีบทบาท
เกี่ยวข้องกับการเมือง คือให้ธรรมแก่การเมือง ซึ่งแน่นอนว่าคนที่รับ
หน้าที่สูงสุด ก็คือนักการเมือง และเมื่อให้ธรรม พระก็ต้องเป็นกลาง
อย่างธรรมนั้นแหละ เรียกว่าต้องเป็นหลักให้แก่สังคม

เมื่อให้ธรรมเป็นเกณฑ์แล้ว ก็จะมีทางตัดสินโดยไม่ตกอยู่ใต้
อำนาจของอารมณ์ความรู้สึก ความป่วยทางอารมณ์ ป่วยทางจิตใจ
และป่วยทางปัญญา ก็จะหายไป

ถ้าสุขภาวะทางปัญญากับสุขภาวะทางจิตใจมาแล้ว สุขภาวะ
อื่นจะตามมาง่ายมาก แล้วสุขภาวะก็จะดีไปหมด

การเอาธรรมเป็นเกณฑ์อย่างนี้มันใช้ได้หมด และสามารถ
แยกได้เป็นระดับๆ ด้วย อย่างที่ว่า แม้แต่ใจก็ยังต้องมีจริยธรรม
เมื่อก็พูดถึงชาวบ้านว่า เรามีธรรมสำหรับวัดชาวบ้านว่าได้กี่คะแนน

โจรก็มีเหมือนกัน

ในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในพระสูตรหนึ่ง ไม่ใช่สูตรหนึ่ง แต่สองสูตรเลย คือ โจรสูตรที่ ๑ และโจรสูตรที่ ๒ อันนี้จะถือว่าเป็นจริยธรรมของโจรก็ได้ เท่าที่จำคำคนเก่าๆ พุทธมา โจรโบราณในเมืองไทยก็ถือหลักเหล่านี้

ลองย้อนดูเถอะ พวกโจรไทยสมัยก่อน พวกนักเลงโบราณ เขามีหลักที่ถือกันมา จะเรียกว่าเป็นจริยธรรมในระดับสัมพัทธ์ก็ได้ แล้วก็แน่นอนว่า โจรที่มีจริยธรรมย่อมดีกว่าโจรที่ไม่มีจริยธรรม ในขณะที่เราไม่สามารถไม่มีโจร ก็ขอให้มีโจรที่ดีหน่อย

พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า มหาโจรประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ จะไม่ย่อหย่อนจับไว แต่จะอยู่ได้นาน องค์ ๘ ประการนั้น คือ

๑. ไม่ทำร้ายผู้ไม่ทำร้าย เขาไม่สู้ย่อไปทำร้ายเขา
๒. ไม่ปล้นเอาจนเขาหมดตัว
๓. ไม่ลักพาสตรี
๔. ไม่ข่มเหงกุมารี คือไม่ข่มเหงเด็กผู้หญิง
๕. ไม่ปล้นบรรพชิต
๖. ไม่ปล้นพระคลังหลวง
๗. ไม่ทำการประชิดถิ่นเกินไป หมายความว่าอย่างไร ก็ถิ่นที่ตัวอยู่นั้นแหละ ทำการประชิดถิ่น ก็จะก่อภัยแก่ตัว กลายเป็นฝ่ายตั้งรับ
๘. ฉลาดในการเก็บรักษา

ได้ยินว่า โจรสมัยโบราณนั้น ชาวบ้านเขารู้กันว่า พวกโจรหัวหน้า

ใหญ่ถือจริยธรรมเคร่งมากในเรื่องเหล่านี้ ในทำนองที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ แต่เวลานี้มันขาดหลักไปหมด แม้แต่ใจก็ไม่มีจริยธรรม ปลิ้นปล้อนเลอะเทอะ ไม่มีหลักการเลย สังคมจึงอ่อนแอเต็มที แล้วบ้านเมืองจะอยู่อย่างไร อย่างที่ว่าแม้แต่งงานวัดก็กินเหล้ากัน ไปงานศพก็กินเหล้า ไม่เคารพคนตาย แม้แต่จริยธรรมขั้นสัมพันธก็ไม่มีเหลือ แล้วสังคมจะไม่ใกล้ปากเหวได้อย่างไร

เพราะฉะนั้น จะต้องมาชำระสะสางสังคมนี้ ยกเครื่องกันใหม่ เอาธรรมะกลับมา ธรรมะก็อยู่ได้ที่คน คือทุกคนต้องตั้งหลักขึ้นมาว่า เวลานี้สังคมมันป่วย การเมืองมันป่วย ศาสนาก็ป่วย อะไรต่ออะไรป่วยไปหมด เรายี่แหละต้องตั้งหลักขึ้นมาช่วยกัน มาตั้งเจตนาที่ดี มีจิตใจที่ดี เอาปัญญามาช่วยกันคิดแก้ไขหาทาง ถือธรรมเป็นประมาณ ใช้ธรรมเป็นหลักการเป็นเกณฑ์ พอตั้งตัวเริ่มต้นอย่างนี้เราก็เดินหน้าได้

นี่ก็เป็นวิธีการอย่างหนึ่ง ที่คิดว่าจะช่วยแก้ปัญหาของประเทศชาติสังคมนี้ได้ อาตมภาพก็พูดมาได้พักหนึ่งแล้ว ได้ยินว่าญาติโยมอยากให้มีเวลาสำหรับตอบปัญหาบ้าง ไม่ทราบว่าได้พูดครบจบประเด็นหรือเปล่า ถ้าไม่จบก็เอามาพูดกันตอนตอบคำถามก็แล้วกัน เขาเป็นว่าช่วงบรรยายพอเท่านั้นก่อน ต่อไปนี้ขอให้โยมถามปัญหา

ปฏิกรรม ทำทุกอย่างให้สิ้น

อย่ามัวแต่รอรับผลกรรม จงลุกขึ้นมาทำปฏิกรรมเร็วไว

ผู้ฟัง: ตอนแรกอยากถามท่านเรื่องการเมืองที่มันร้อนร้อนในขณะนี้ แต่ท่านก็ได้ตอบมาหมดแล้ว

ท่านเจ้าคุณฯ: อย่างนั้นหรือ การเมืองร้อน ใจเราอย่าร้อน ใจเราสบาย ถ้า มองเป็นแล้ว ไม่เร่าร้อนไปด้วย มองเป็นสนุกบ้างก็ได้ แต่อย่าเอาแค่ สนุกนะ

คนที่ทำเรื่องร้อนให้สนุกได้ เป็นคนมีความสามารถมาก แต่ คนที่เอาแต่สนุก ก็ใช้ไม่ได้ เอาแค่เป็นการพัฒนาความสามารถ ให้ ทำเรื่องที่น่ากลัวให้กลายเป็นเรื่องสนุก แล้วเราก็จะได้พูดกัน ได้ สบายๆ ไม่เครียดให้สมองตื้อตัน แต่ถ้ามัวเอาแต่สนุก ก็เรียกว่าตก อยู่ในความประมาท บ้านเมืองก็คงจะต้องพินาศล่มจมแน่

ผู้ฟัง: อาจารย์บางท่านบอกว่าเวลานี้ไม่มีความรู้สึกอะไรเลย จิตว่าง

ท่านเจ้าคุณฯ: ระวัง จะเป็นการพูดแบบแค่ประทศสังคม ต้องตั้งท่าที่ใหม่ สังคมป่วย การเมืองป่วย ศาสนาป่วย เราก็ต้องตั้งหลักขึ้นมา เอาคน

กลับขึ้นไปเป็นผู้เฒ่าอายุสังขม

แต่ที่อาตมาอยากจะทำแล้วลืมพูดไป คือ เมื่อสังขมนี้รับผลกรรมของตนเองแล้ว จะแก้ไขอย่างไร

ตอบง่ายๆ ก็บอกว่า ก็แก้กรรมชั การแก้กรรมนี้ ไม่ใช่เป็นการพูดล้อเล่น แต่เป็นหลักธรรมสำคัญอย่างหนึ่งเลยที่เดียว มีศัพท์เรียกด้วยว่า **ปฏิกกรรม**

เวลานี้ เราเอาคำว่า “แก้กรรม” มาใช้กันเหมือนเป็นเรื่องไสยศาสตร์ จะเรียกว่าน่าสังเวช หรืออะไรก็แล้วแต่ อาจถึงขั้นที่ควรเรียกว่า น่าอเนจอนาถ ก็ได้

การแก้กรรมตามหลักที่แท้ คือปฏิกกรรม นั้น เป็นเรื่องสำคัญเวลานี้ เราเอาคำว่า “ปฏิกกรรม” ในรูปต่างๆ มาใช้เป็นศัพท์บัญญัติสมัยใหม่ในหลายความหมาย เช่น ค่าปฏิกกรรมสงคราม เครื่องปฏิกกรรมปรมาณู พวกนั้นมีปฏิกิริยา ฯลฯ (ปฏิกกรรม, ปฏิกกรรม, ปฏิกิริยา ตลอดจนปฏิกการ เป็นคำเดียวกันแต่ต่างรูปทางไวยากรณ์) แต่ในภาษาพระ “ปฏิกกรรม” เป็นศัพท์หลักสำคัญอยู่ในเรื่องกรรม ซึ่งชาวพุทธไทยแทบจะไม่พูดถึงเลย

ในความหมายแบบพื้นๆ ถ้าอะไรเสียหาย มันเสื่อมโทรมไป หรือเราทำอะไรไปผิดพลาดก็ให้ปฏิกกรรม

ฟังดูก็ง่ายๆ ปฏิกกรรม ก็คือการแก้ไข แต่พอเอาจริง ก็เป็นเรื่องใหญ่ ถึงขั้นต้องตั้งเป็นกระบวนการแก้ไขเลย เวลานี้สังขมของเรา ก็

ถึงเวลาที่จะต้องปฏิกรรม เข้าขั้นนี้แล้ว

หลักปฏิกรรม พุดง่าย ๆ คือ หลักการแก้ไข การทำให้กลับคืนดี การละเลิกกรรมที่ชั่วเลวผิดพลาดเสียหาย เปลี่ยนหรือหันไปทำกรรมที่ดีแทน หรือเรื่องที่ทำไปขาดตกบกพร่อง ก็ปรับแก้ใหม่ให้เต็ม ให้สมบูรณ์ ตลอดจนการกลับตัว

หลักปฏิกรรมนี้มีอย่างชัดเจน เพราะใช้ในทางพระวินัย ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับพุทธบัญญัติที่จะต้องปฏิบัติ

เริ่มด้วยการปลงอาบัติ ก็เป็น*ปฏิกรรม* ชนิดหนึ่ง จะว่าเป็นขั้นต้นของปฏิกรรมก็ได้ เรียกว่า “อาบัติติปฏิกรรม” มีสาระสำคัญว่า ทำความผิดแล้ว ก็รู้ตัว เปิดเผยความผิดนั้น และบอกว่าเลิกจะไม่ทำอีก

ต่อจากนั้น ก็มีสังฆกรรมประจำปีตอนจบการจำพรรษา ก็เป็นปฏิกรรม เรียกชื่อเฉพาะว่า “ปวารณา” มีความหมายเป็นการบอกเปิดโอกาสเชื้อเชิญว่า เมื่อได้อยู่ร่วมกันมาถึงบัดนี้ ถ้าได้เห็น ได้ยิน หรือมีเหตุให้นำระวางสงสัยว่าตนได้ผิดพลาดบกพร่องทำอะไรเสียหาย ก็ขอให้บอกขอให้อภัย เมื่อมองเห็นแล้ว ก็จะได้*ปฏิกรรม* ทำการแก้ไข

ที่นี้ เมื่อใดก็ตาม ถ้ามีใครทำการละเมิด ล้วงเกิน เข้าใจผิด หรือทำอะไรไม่ดีต่อผู้อื่น ต่อมา รู้ตัว หรือสำนึกได้ ไปขอขมาอภัย ดังที่ในหลายกรณี มีชาวบ้านบ้าง และพระบางรูปก็มี ไปทำผิดต่อพระพุทธเจ้า เมื่อสำนึกได้ ก็ไปสารภาพผิด กราบขอลอขอขมาอภัยต่อพระ

องค์ พระพุทธเจ้าก็ตรัสว่า เมื่อได้ทำผิดพลาดล่วงเกินไปเพราะ ความหลงความเขลา มองเห็นโทษแล้ว แก้ไขเสีย ก็ทรงรับขมา การ ที่ใครก็ตามทำผิดพลาดแล้ว มองเห็นโทษ มา**ปฏิกรรม** กลับตัวแก้ไข ทำความสังวรต่อไปนั้น เป็นความเจริญงอกงามในวินัยของอารยชน วิธีปฏิบัติอย่างนี้ เรียกว่า “อัจฉยเทศนา”

การจัดการแก้ไขความผิดพลาดอะไรต่างๆ เพื่อพลิกกลับให้ เป็นไปในทางที่ดี เป็นปฏิกรรมทั้งนั้น รวมทั้งการเยียวยาแก้ไขบำบัด โรค ก็เป็น**ปฏิกรรม**อย่างหนึ่งด้วย

ปฏิกรรมเป็นหลักที่ดีมีอยู่ แต่เรากลับไม่รู้ แล้วก็ไม่ใช่ มันก็ เป็นส่วนหนึ่งของหลักกรรมนั่นเอง เพราะฉะนั้น มันจึงรวมอยู่ใน เรื่องใหญ่ที่คนไทยเป็นปัญหาแก่นักหนา คือหลักใหญ่ของพระพุทธ ศาสนาเรื่องกรรม ที่คนไทยซึ่งบอกว่าตัวเป็นชาวพุทธ ไม่รู้ไม่เข้าใจ แถมถือเพี้ยนทำผิดพลาดออกนอกทางกันไปไกล จนแม้แต่เอากรรม ไปทำเป็นไสยศาสตร์ ที่ตรงกันข้ามกับพุทธศาสนา

ปฏิกรรมด่วนของสังคมไทย คือแก้ไขพัฒนาคุณภาพของคน

ในเมื่อบอกว่าคนไทย หรือสังคมไทย กำลังรับผลที่สมกับ กรรมของตน กรรมของตนคือกรรมของสังคมนี้ ที่ทำกันมาเป็นเวลา ยาวนาน คือกรรมอะไร แล้วเมื่อแก้ไข จะทำอย่างไร

คำตอบมีว่า ผลกรรมใหญ่ของสังคมไทย เป็นปัญหาเรื่องคน และปัญหานั้นลึกเลยทีเดียว คือ **ปัญหาคุณภาพคน**

ถ้าใช้ภาษาตามหลักกรรม ก็บอกว่า คนไทยอ่อนในกุศล คือ กุศลมีกำลังน้อย อยากได้กุศลง่าย ๆ โดยใช้วิธีลัด แต่พอจะให้ทำกุศล จริง ๆ ก็ไม่สู้ พัฒนาก้าวไปอย่างมุ่งแน่วในกุศลจริงๆ จังๆ ไม่ได้ เฉพาะอย่างยิ่งกุศลชั้นปัญญา เพราะฉะนั้น การแก้ปัญหारेื่องคุณภาพของคน จึงเป็นเรื่องใหญ่ที่สุดของสังคัมไทย การพัฒนาคุณภาพคนนั้น จะต้องทำกันให้จริงจัง

ปัญหาคุณภาพคนไทยเป็นอย่างไร จับจุดที่เรื่องเด่น บอกได้ว่า สังคัมไทยเวลานี้อ่อนแอมาก อ่อนแออย่างยิ่ง ร่างกายพอมีกำลัง แต่อ่อนแอทางจิตใจ

สภาพอ่อนแอที่ร้ายที่สุด คือ อ่อนแอทางปัญญา ถ้าอ่อนแอทางปัญญาแล้ว แย่ที่สุด สังคัมจะเอาดีไม่ได้ ต้องทำให้มีความเข้มแข็งทางปัญญา สร้างความเข้มแข็งทางปัญญาขึ้นมา จึงจะไปได้ แล้วความเข้มแข็งทางจิตใจ ความเข้มแข็งทางสังคัม และความเข้มแข็งอะไรต่ออะไรจะตามมาหมดเลย

ที่นี้ สังคัมไทยของเรามีอาการที่แสดงสภาพอ่อนแออย่างไร

หนึ่ง มีความรุนแรงมากๆ บ่อยๆ ความรุนแรงนั้นแสดงถึงความอ่อนแอ เพราะความรุนแรงเกิดจากความอ่อนแอ ที่ว่าความรุนแรงเกิดจากความอ่อนแอนั้น จะเห็นว่า คนอ่อนแอไม่มีความเข้มแข็งที่จะควบคุมรักษาภาวะจิตใจของตน หรือปัญญาคิดหาทางออกทางไปอย่างอื่นไม่ได้ ก็เลยวู่วาม เอาแต่อารมณ์ ต้องแสดงออกมา

เป็นความรุนแรง นี่ก็เพราะความอ่อนแอ

สอง เห็นแก่การเสพบริโภค หมกมุ่นมัวเมา มัวสุรายาเสพติด ปล่อยตัวไปตามกระแสบริโภค ตั้งตัวอยู่ไม่ได้ที่จะไม่เลื่อนไหลล่องลอยไปตามกระแสนั้น จิตใจอ่อนแอ ไม่มีเรี่ยวแรงพอที่จะเหนี่ยวรั้งตัวเองไว้ ขาดกำลังความรู้เข้าใจ คือปัญญาที่จะรู้เท่าทันและที่จะเห็นทางไปที่ดีกว่า หรือที่จะทวนจะย้อนกระแสร้ายไม่ให้ท่วมทับพัดพาตัวไป

สาม ไม่มีความเข้มแข็งอดทนที่จะรอผลจากการกระทำของตนเอง จริงอยู่ มนุษย์ปุถุชนคนทั่วไป ต้องอยู่ด้วยความหวัง การที่มีความหวังก็ดีแล้ว แต่ต้องหวังโดยรอผลจากการกระทำของตน ไม่ใช่หวังลอยๆ หวังแบบฟุ้งพา

ถ้าเขาแต่รอผลจากการดลบันดาล ไม่ว่าจะของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของฤทธิ์ ของเทวดา หรือว่าของคน ได้แค่หวังผลที่รอให้คนอื่นบันดาล ไม่มีเรี่ยวแรง ไม่มีความมุ่งมั่น และไม่มีความคิดที่จะทำให้จริงจังก่อนกว่าจะสำเร็จ ก็คืออ่อนแอ

สังคมไทยเวลานี้เป็นสังคมรอผลดลบันดาลอย่างหนัก ไม่ว่าจะรอเทวดาบันดาล หรือรอมนุษยบันดาลก็แล้วแต่ ก็คือจมอยู่ในความอ่อนแอและความประมาท เป็นเรื่องที่ใช้ไม่ได้

ถ้าจะให้สังคมของเราเข้มแข็ง ก็ต้องให้คนมีความเข้มแข็งที่จะรอผลจากการกระทำของตน ก็คือต้องเป็นคนที่ยังผลจากการ

กระทำ ถ้าคนไทยหวังผลจากการกระทำ ไม่ว่าจะจากการทำงาน จาก การทำการศึกษาค้นคว้า จากการทำเหตุปัจจัยของความเจริญก้าวหน้า นั้นๆ ก็ตาม ถ้าอย่างนี้แล้ว รับรองว่าสังคัมไทยเดินหน้าแน่

สังคัมรอมผลดบันดาล ก็คือคนไข้ ที่นอนรอการรักษาพยาบาล

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาแห่งการกระทำ พระพุทธเจ้าตรัสไว้เลยว่า “เราเป็นกรรมวาท เราเป็นกิริยวาท เราเป็นวิริยวาท” คือ เราเป็นผู้ถือหลักการกระทำ เราถือหลักความเพียร

ถ้าจะเอาคำชุดนี้ เป็นชื่อของพระพุทธศาสนาก็ได้ บอกว่า พระพุทธศาสนาเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่าเป็น กรรมวาท และวิริยวาท เป็นศาสนาแห่งการกระทำ เป็นศาสนาแห่งความเพียรพยายาม

ถ้าใครมัวไปหวังผลจากการดบันดาลของเทวดา ก็แสดงว่า หมดแรง และหล่นจากพระพุทธศาสนาแล้ว

เวลานี้สังคัมไทยเป็นอย่างไร เห็นชัดๆ วุ่นอยู่กับเรื่องอ่อนนอน นอนคอย และรอมผลดบันดาล เลยปล่อยเวลาไปเปล่าๆ นานเข้าก็ กลายเป็นนิสัยที่ว่า ไม่คิดไม่อยากจะทำอะไร กลายเป็นคนอ่อน เปลี้ย ไม่มีกำลัง เมื่อคนอ่อนแอกอย่างนี้ ชุมชนก็อ่อนแอ แล้วสังคัมก็ เป็นง่อย มันจะไปไหวอย่างไร

ถ้าปล่อยให้คนอยู่ในสภาพอย่างนี้ อ่อนแอกอย่างนี้ ก็ไม่สามารถทำการสร้างสรรค์อะไรเป็นชิ้นเป็นอัน ก็แก้ปัญหาสังคัมไม่ได้

คนที่รอกการบันดาลจากภายนอกอย่างนี้ ก็คือคนเจ็บป่วยชนิดหนึ่ง ก็เหมือนคนเจ็บไข้ ที่ทำอะไรไม่ได้ ได้แต่รอกการรักษา แล้วก็พาให้ ชุมชนป่วย ป่วยกันไปหมด ป่วยด้วยความอ่อนเปลี้ย

อาการอ่อนเปลี้ย เปลี้ยไม่มีแรง เป็นความป่วยอย่างหนึ่งใช้ใหม่ พอชาวบ้านป่วย ชุมชนป่วย ต่อไปจังหวัดก็ป่วย ต่อจากนั้น ประเทศไทยก็ป่วย จึงต้องพัฒนานคนให้มีกำลังแข็งแรงขึ้นมา

คนที่แข็งแรงนั้น ดูได้จากการที่ว่า เขาเป็นคนทำจริงจัง มีความเพียร พยายาม ขยัน อดทน รอดผลจากการกระทำของตนได้

บริหารบ้านเมืองให้มั่นคงปลอดภัย ให้คนมีโอกาสทำดีเต็มที่

เรื่องนี้ ไม่ต้องเกรงใจ เวลานี้ มัวแต่เอาใจชาวบ้านกัน จะให้เขารัก จะหาพวก หาคะแนน หรืออะไรก็แล้วแต่

ถ้าจะเอาใจด้วยเจตนาดีจริง ต้องให้เขามีหวังจากการกระทำ ไปสนับสนุนให้เขาทำ คุณชาตทุนชาตรอน ขาดอุปกรณ์อะไร จะช่วย แต่คุณต้องทำ อันนี้สำคัญที่สุด แล้วเขาจะเข้มแข็งขึ้นมาได้

ตรงนี้ ขอให้สังเกต จะเห็นว่า ในพระพุทธศาสนาระดับชาวบ้าน ก็มีเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ มีเรื่องเทวดาทรงฤทธิ์ มีบทสวดมนต์ต่างๆ เฉพาะอย่างยิ่ง ที่เรียกว่าพระปริตร ที่ว่าขอให้ท่านปกป้องคุ้มครอง เป็นต้น อันนี้มีอยู่ เห็นกันอยู่ชัดๆ

แต่เราก็จะได้แค่มองเห็นว่ามีเรื่องอย่างนี้ชัดๆ แต่ที่จริงไม่ได้มีความรู้ชัด คือไม่รู้ความหมายที่แท้จริง และแยกไม่ออกว่า เรื่องความศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธรูปศาสนา กับความศักดิ์สิทธิ์ในลัทธิผีสิงเทวดาที่เรียกว่าลัทธิหรือผลดลบันดาลนั้น แตกต่างกันอย่างไรร

พูดสั้นๆ ว่า คุณแค่ที่คำว่าพระ “ปริตร” ก็ชัดแล้ว คำนี้บอกทั้งความหมายและขอบเขตว่า ความศักดิ์สิทธิ์ที่ท่านยอมให้ ก็คือการปกป้องคุ้มครองให้เขาปลอดภัย มีโอกาสและใช้โอกาสได้เต็มที่และอย่างมั่นใจ หมายความว่า คนนั้นมีกิจการมีงานมีเรื่องดีงามที่จะต้องทำอยู่ ถ้าเขารู้สึกว่ามีภัยอันตรายคุกคาม ไม่ปลอดภัย มัวเกรงกลัวหวาดระแวงอยู่ ก็จะไม่เป็นอันมุ่งมั่นที่จะทำการนั้นได้เต็มที่ และเสียโอกาสที่ดีไปเพราะความหวั่นกลัว เป็นต้น

“ปริตร” ก็คืออำนาจในการคุ้มครองป้องกันให้มีความมั่นคงปลอดภัย มีใจสบาย ปลอดภัยโปร่งโล่งใจ มีกำลังใจขึ้นมา แล้วก็ใช้โอกาสได้เต็มที่ หน้าที่ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีแค่นี้

คุณมีงานมีหน้าที่มีความดีที่จะทำอยู่แล้ว อันนั้นฉันไม่ไปบันดาลให้ เป็นเรื่องของผลที่จะเกิดจากการทำเหตุปัจจัยด้วยตัวของตนเอง แต่เมื่อคุณปลอดภัย มั่นใจ ก็จะได้ใช้โอกาสนั้นไปทำงานทำการเป็นต้นของคุณไปได้อย่างเต็มที่ ไม่ต้องหวาดหวั่นพรั่นกลัวอะไร นี่คือความศักดิ์สิทธิ์ที่กลับมาหนุนการกระทำ คือมาหนุนกรรม ตรงข้ามกันเลยกับลัทธิหรือผลดลบันดาล ที่จะบันดาลให้โดยไม่ต้องทำ

อันนี้ก็ตรงกันเลยทีเดียวกับเรื่องราวกิจการของมนุษย์ เป็นหลักของการบริหารประเทศชาติบ้านเมืองเลยทีเดียว คือ ผู้ใหญ่ ผู้บริหาร ผู้ปกครอง ไม่ว่าจะระดับไหน จนถึงทั้งรัฐ มีหน้าที่สำคัญก็คือ ดูแลคุ้มครองให้ชาวบ้านหรือราษฎรมีความมั่นคงปลอดภัย แก้ไขอุปสรรคจัดสรรปัจจัยแก้แค้นหนุน เปิดช่องทาง สร้างโอกาส ประสานกลไกในระบบ อำนวยเครื่องให้ความสะดวก และเสริมบรรยากาศที่เอื้อ เพื่อให้ประชาชนสามารถเล่าเรียนศึกษา พัฒนาชีวิต ทำงานทำการ หรือทำการสร้างสรรค์ต่างๆ ได้อย่างเต็มที่ แล้วก็แนะนำให้ความรู้ ชี้ช่องทาง หนุน ส่งเสริมเข้าไป ไม่ใช่ไปดลบันดาลผลให้เขา

วิกฤตเป็นโอกาสไม่พอ ต้องเอาโอกาสมาใช้ทำแบบฝึกหัด

ที่นี้ ที่ว่าสังคมไทยเวลานี้ทรุดโทรมมากจนวิกฤตนั้น เราอย่าหยุดแค่เอาวิกฤตเป็นโอกาส เอาวิกฤตเป็นโอกาสไม่พอหรอก มันไม่ชัดว่าจะเอาโอกาสนั้นทำอะไร เวลานี้ต้องชัด ต้องเจาะลงไป โอกาสที่จะต้องใช้ คือ เป็นโอกาสสำหรับสังคมไทยที่จะทำแบบฝึกหัด

สังคมที่จะเจริญ คนที่จะเจริญ ตั้งแต่เด็กที่จะเจริญ จะมีปัญญา จะสำเร็จการศึกษา ต้องทำแบบฝึกหัดมากๆ สังคมไทยเราต้องทำแบบฝึกหัดเยอะๆ

เวลานี้ สังคมมีแบบฝึกหัดให้ทำมากมาย เราจะเข้มแข็งและเราจะเจริญ จะพัฒนาไปได้ ก็ด้วยการหมั่นทำแบบฝึกหัดนี้แหละ

ตอนนี้เรามาถึงขั้นตอนที่จะต้องทำแบบฝึกหัดแล้ว ต้องลุกขึ้นมาทำแบบฝึกหัดกัน อย่างมีวินัยอยู่

ทางด้านของคนที่เราเรียกกันว่าผู้ปฏิบัติธรรม ก็อย่าแค่มานั่งปฏิบัติธรรมพอให้ใจสบายหายทุกข์ กลายเป็นนักหลบหนีปัญหาไปเสียอย่างนี้ไม่ได้

เมื่อปฏิบัติธรรมแล้ว จิตใจต้องเข้มแข็งมากขึ้น ปัญญาต้องสว่างมากขึ้น ต้องตั้งเท่าที่ของจิตใจต่อชีวิตต่อโลกได้ถูกต้อง มีเมตตาการุณย์มากขึ้น เป็นอิสระมากขึ้น กลับไปอยู่กับชีวิตในบ้านในที่ทำงานอย่างกระปรี้กระเปร่า เข้มแข็ง มีปัญญาสดใส พร้อมยิ่งขึ้นที่จะสู้ได้เต็มที่ จะทำอะไรก็ทำได้ผลดียิ่งขึ้น ช่วยแก้ปัญหารอบตัวได้ดียิ่งขึ้น มิฉะนั้น สมาธิจะกลายเป็นสมาธิกล่อมไป

สมาธินั้นมีไว้เพื่อเป็นฐานของปัญญา ถ้าใครไม่เอาสมาธิเป็นบาทฐานของปัญญา สมาธินั้นก็เป็นทางที่ตัน ถึงจะเก่งได้มานานได้อะไรแค่ไหน ในที่สุดก็ตัน

ธรรมทุกอย่างนั้น เป็นองค์ประกอบอยู่ในกระบวนการส่งต่อไปสู่จุดหมาย ถ้ายังไม่ถึงจุดหมายแล้ว อย่าหยุด อย่าให้ขาดลอยหรือค้าง จะปฏิบัติธรรมข้อไหนต้องถามทันทีว่า ธรรมข้อนี้จะส่งต่อสู่ธรรมข้อไหน จุดหมายใหญ่ที่จะไปถึงในที่สุดคืออะไร แล้วอันนี้จะเป็นส่วนร่วม ส่วนเอื้อ เป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการไปถึงจุดหมายใหญ่นั้นอย่างไร ถ้าตอบไม่ได้ ก็แสดงว่ายังสอปลอกอยู่

สมาธิจะเกือหนุนการไปถึงจุดหมายสุดท้ายนั้นได้ ด้วยการส่งต่อสู่ปัญญา อันนี้ต้องรู้ไว้ จึงต้องก้าวเดินหน้าต่อไป ไม่ใช่จบที่สมาธิ

พระพุทธานุศาสนายกจุดหมายชีวิตของบุคคลไว้ว่า คือนิพพาน เมื่อใดบุคคลถึงนิพพานแล้ว เขาจะทำการเพื่อโลกได้อย่างสมบูรณ์

ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น ก็เพราะว่าคนนิพพาน ก็คือไม่มีอะไรต้องทำเพื่อตัวเองอีกต่อไป ก็จึงโล่ง ไม่มีอะไรกั้นขวางจำกัด จึงมองไปได้ทั่วทั้งโลก แล้วก็ไปทำเพื่อโลกได้เต็มที่

นิพพานคืออะไร ตอบได้หลายแง่ นิพพานในแง่หนึ่ง คือ ภาวะหมดกิจที่จะต้องทำเพื่อตนเอง ไม่มีอะไรต้องทำเพื่อตนเองอีกต่อไป แม้แต่ในการที่จะมีความสุข หมายความว่า ความสุขนั้น

หนึ่ง เป็นความสุขที่มีอยู่ตลอดเวลา เป็นคุณสมบัติประจำอยู่กับตัว ไม่ต้องหา

สอง ความสุขนั้นเป็นอิสระ ไม่ขึ้นต่อสิ่งภายนอก ไม่ขึ้นต่อวัตถุ เสพ ไม่เป็นความสุขที่พึ่งพา

สาม เป็นความสุขที่เต็มเปี่ยมสมบูรณ์ คนทั่วไปมีแต่ความสุขที่เจือทุกข์ หรือมีเชื้อทุกข์ ซึ่งพร้อมที่จะกลายเป็นทุกข์ อย่างน้อยขณะเสวยสุขอยู่ ก็มีความห่วงใจหรือความกังวล เป็นต้น ยังแผงยังระคายหรือคอยกววนอยู่ แต่ความสุขที่เรียกว่านิพพาน เป็นความสุขที่ไร้ทุกข์ จึงเป็นความสุขที่สมบูรณ์

นี่คือนิพพานที่ตอบในแง่ความสุข เมื่อตอบอย่างนี้แล้ว ก็มี ความหมายต่อเนื่องไปอีกแง่หนึ่งว่า ในเมื่อบุคคลนั้นมีความสุขอยู่ในใจเต็มที่ตลอดเวลา เป็นอิสระไม่ขึ้นต่อสิ่งอื่นใดแล้ว เขาไม่ต้องหาความสุข ไม่ต้องทำอะไรเพื่อตนเอง ขณะนั้นตัวเขามีปัญญา มีความสามารถอยู่อย่างเต็มที่ เพราะกว่าจะพัฒนามาเป็นพระอรหันต์บรรลุนิพพานได้ ต้องผ่านทางการฝึกตนมาอย่างเต็มที่ ถึงตอนนี้ พลังความสามารถเท่าที่มี ซึ่งไม่ต้องใช้เพื่อตัวเองเลยแล้ว ก็เอาไปทำเพื่อโลกอย่างเดียวโดยสมบูรณ์

เพราะฉะนั้น หลักที่พันอยู่ด้วยกันสองอย่างนี้สำคัญมาก คือ “บุคคลนิพพาน ทำการเพื่อโลก” อันนี้คือจุดหมายของพระพุทธศาสนา ซึ่งมีภาวะสัมพัทธ์ในระหว่างคำว่า ยิ่งคนไหนพัฒนาใกล้นิพพานเท่าไร เขาก็ยิ่งมีความพร้อมที่จะทำการเพื่อโลกได้มากขึ้นเท่านั้นด้วย เพราะเขาจะมีความพึงพาขึ้นต่อปัจจัยภายนอกน้อยลง พร้อมกับพึ่งตัวเองได้ เป็นอิสระมากยิ่งขึ้น กับทั้งในขณะเดียวกัน ก็มีความสามารถ มีสติปัญญาที่จะทำอะไรๆ ได้ดี ได้มากขึ้นด้วย

ถ้าศรัทธายังมี ปัญหาสุขภาวะก็ยังไม่มา

อย่างที่ว่าแล้ว เวลานี้เป็นช่วงตอนสำคัญ ที่เราจะต้องลุกขึ้นมาปฏิกรรม และปฏิกรรมที่สำคัญ ก็คือการแก้ไขพัฒนาเรื่องคุณภาพของคนไทย อันนี้เป็นเรื่องใหญ่อย่างยิ่ง จะมัวนอนใจอยู่ไม่ได้

ที่นี้ ในกรณีที่คนทั่วไปยังลุกขึ้นมาตั้งหลักตั้งตัวเป็นผู้กระทำ

ยังไม่ไหว ก็ต้องอาศัยศรัทธา คือ คนที่เป็นผู้นำต้องมีปัญญาให้คนในสังคมเห็น เมื่อคนเห็นแล้ว เกิดความมั่นใจ คนก็จะมีศรัทธา เมื่อคนมีศรัทธา สุขภาวะก็จะดีขึ้นมาทันที

ศรัทธาเป็นคุณสมบัติทางจิตใจที่สำคัญ แต่ไม่ใช่ศรัทธาแบบงมงาย ไม่ใช่ศรัทธามีเดบอด แต่เป็นศรัทธาที่เชื่อมคนเข้ากับปัญญา คือศรัทธาในคุณธรรมความดี ศรัทธาในปัญญาความสามารถ

ถ้าผู้บริหารประเทศชาติบ้านเมืองมีคุณธรรม มีจิตใจดี มีความประพฤติดี มีปัญญาแก้ปัญหาได้เก่ง ประชาชนก็มีศรัทธา พอประชาชนมีศรัทธาในบ้านเมือง ในนักการเมือง ในผู้บริหารประเทศชาติ สุขภาวะก็ดีขึ้นมาทันที

แต่เวลานี้ ที่เป็นปัญหาสุขภาวะกันหนักหนา ก็เพราะปัญหาสำคัญ คือความขาดศรัทธา หหมดศรัทธา แล้วก็เลยเกิดภาวะไร้ศรัทธา คนที่เคยชินมากระบบพึ่งพา ตั้งตัวไม่ทัน หรือที่จริงคือตั้งตัวไม่ถูก ตั้งหลักไม่เป็น หรือไม่มีหลัก ก็กลายเป็นผู้ถูกระทำอย่างเต็มที่ ก็เลยกะปลกกะเปลี้ย เปื่อหน่าย ถดถอย ท้อแท้ หหมดเรี่ยวหมดแรง กลายเป็นภาวะวิกฤตศรัทธา หรือสูญญากาศแห่งศรัทธา

เวลานี้คนไม่มีศรัทธา เห็นพระ ก็ไม่มีศรัทธา เห็นผู้บริหารประเทศชาติ ก็ไม่มีศรัทธา ก็ใจเสีย รู้สึกอ้างว้าง ขาดความเชื่อมั่นต่อวิถีของสังคม และต่อชะตากรรมของประเทศชาติ เป็นต้น สุขภาวะจะเหลือดีได้อย่างไร ก็หงอยเหงา เศร้า หม่นหมอง หดหู่ ห่อ

เหี่ยว ท้อแท้

แต่ถ้าคนมีศรัทธาขึ้นมา เห็นท่านที่ทำงานเป็นผู้นำ มีจิตใจดี มีปัญญา มีความสามารถ มีเจตนาสุจริต หวังดีต่อชาวบ้านจริงๆ ทำอะไรก็ตั้งใจทำเพื่อประชาชน มุ่งมั่นทำงานเพื่อประโยชน์สุขของสังคม ศรัทธามันก็มา พอศรัทธามาใจเขาก็มีแรงขึ้น ก็หายป่วย

รวมความว่า ศรัทธามีความสำคัญมากในขั้นพื้นฐานนี้ มันเป็นตัวเชื่อมโยงใหญ่ในสถานการณ์ทั่วไป ซึ่งผู้ทำหน้าที่บริหารบ้านเมืองจะช่วยประเทศชาติได้มาก ด้วยการสร้างศรัทธาขึ้นมา

พอสร้างศรัทธาขึ้นมาได้ ประชาชนก็ใจดี สดชื่น มีเรี่ยวแรง ก็หายป่วย แล้วประชาชนก็จะร่วมมือในการแก้ปัญหาของสังคม ประเทศชาติด้วยศรัทธานั้น และศรัทธานั้นก็จะช่วยให้เรามาฟังกัน ทำให้ได้ปัญญา ศรัทธาจึงเป็นสะพานเชื่อมต่อไปสู่ปัญญา

ถ้าอยู่เพียงด้วยศรัทธา ความมั่นคงปลอดภัยแท้ก็ยังไม่

แต่นั้นเป็นขั้นพื้นฐาน ในกรณีทั่วไป แต่ยังมีกรณีซับซ้อน ที่ทำให้ศรัทธาอาจจะไม่ปลอดภัย ถึงได้บอกว่าศรัทธานั้นต้องมากับปัญญา ถ้าคนไม่มีหลัก คือไม่มีปัญญาที่รู้หลักหรือรู้ทัน อาจจะถูกหลอกเป็นศรัทธาตาบอด หรือศรัทธาไปตามหลอกก็ได้ และศรัทธาตามหลอกนั้นก็พากันอันตรายมาให้อย่างยี่ดื้อยาวนาน จึงหนีไม่พ้นที่จะต้องพัฒนาคนให้มีปัญญาให้ได้

ดูง่าย ๆ ถึงจะมีศรัทธา แต่ถ้าคนทั่วไปยังอ่อนเปลี้ยอยู่ด้วยสภาพจิตแบบรอกผลดลบันดาลละก็ สังคมก็ไปไม่ไหว เขาอาจเปลี่ยนจากรอกเทวดาบันดาล มาขอให้ผู้นำช่วยบันดาล

ถ้าผู้ นำมีเจตนาดีจริง และถ้าคนเขามีศรัทธาในผู้ นำนั้น ผู้ นำก็จะต้องใช้ศรัทธาเป็นเครื่องพาคนออกไปจากลัทธิรอกผลดลบันดาลให้ได้ ถ้าอย่างนี้ ศรัทธาจึงจะเป็นประโยชน์

ขอย้ำอีกครั้งหนึ่ง ในเรื่องรอกเทวดาบันดาลให้ นั้น ไม่ว่าจะเป็นการรอกเทวดาในสวรรค์ หรือรอกเทวดาในโลกมนุษย์ก็ตาม ก็ต้องระวังทั้งนั้น เพราะว่า ถ้าเป็นเทวดาดี ท่านจะไม่ให้คนมัวแต่รอกผลดลบันดาล ไม่ให้มัวหวังผลจากการบันดาลของท่าน

อย่างเรื่องพระมหาชนก ที่ในหลวงทรงพระราชนิพนธ์ไว้ นางมณีเมขลาเป็นเทพธิดา จะมาช่วยพระมหาชนก เพราะพระมหาชนก อ่อนวอนก็เปล่า พระมหาชนกเป็นผู้ที่ไม่ยอมอ่อนวอนเทวดา

ตอนเรือแตก คนทั้งหลาย บ้างก็เอาแต่พิโรธรำพัน โศกเศร้าปริเทวนาการ บ้างก็มัววุ่นวายกับการอ่อนวอนให้เทวดาช่วย พระมหาชนกไม่เอาด้วย แต่ท่านใช้ปัญญา พิจารณาว่า เราจะไปอยู่ที่จุดไหนของเรือดีนะ เพื่อว่าในเวลาที่เรือล่มลงในท้องทะเลแล้ว เราจะอยู่ได้ดีที่สุด และจะต้องเตรียมตัวอะไรบ้าง เช่น มีไม้สำหรับเกาะช่วยลอยตัวในน้ำ เป็นต้น ก็เตรียมตัวให้พร้อมเต็มที่ โดยใช้ปัญญาคิดแก้ปัญหาตอณิกฤต

พอเรือล่ม พวกอ้วนวอนเทวดาก็ตายหมด พระมหาชนก้วย
น้ำมาได้ ๗ วัน ก็ยังไม่เห็นฝั่ง แต่ก็ไม่หยุดความเพียร

ฝ่ายนางมณีเมขลาเป็นเทวดารักษามหาสมุทรเห็นเข้า ก็เลย
มาดู เพราะมีหน้าที่ดูแลรักษามหาสมุทร ตอนแรกก็มาเยาะเย้ยว่า
ว่ายน้ำไปทำไมว่ายมา ๗ วันแล้วยังไม่เห็นฝั่ง มีหวังตายเปล่า เลย
เกิดเป็นบทสนทนาระหว่างพระมหาชนกกับนางมณีเมขลา

พระมหาชนกพูดจาให้เห็นว่า เมื่อเป็นมนุษย์ ก็ต้องทำความ
เพียรพยายามไป ตราบใดยังไม่ตาย ถึงไม่เห็นทางก็ต้องทำความ
เพียรเท่าที่ปัญญาของตัวเองจะมองเห็นได้ ทำไปจนถึงที่สุด ตาย
แล้วไม่เป็นหนี้ใคร พูดเหตุผลไปจนกระทั่งนางมณีเมขลาเลื่อมใส
เลยพาขึ้นฝั่ง

อันนี้เป็นคติของพระพุทธศาสนา ว่าเราต้องใช้ความเพียรของ
ตัวเองให้เต็มที่ เทวดาก็เหมือนผู้ใหญ่ทั้งหลาย ต้องช่วยคนที่เขาทำ
ความดี และมนุษย์คนนี้ คือมหาชนกนั้น ก็ไม่ได้อ้วนวอนเทวดาเลย
ตัวก็ทำหน้าที่ของตนเองไป ฝ่ายผู้ใหญ่ที่ดี ได้แลเห็นคุณความดี ก็
มาช่วยตามหน้าที่ของตน และตามเหตุผลที่ได้พิจารณา ไม่ได้ช่วย
เพราะเขาอ้วนวอน

แม้แต่นิทานอีสปสั้นๆ ก็ให้คติสอนธรรมไว้ ชายคนหนึ่งขับ
เกวียนไปติดหล่มอยู่ในป่า ลงมาคุกเข่าสวดมนต์อ้วนวอนขอให้
เทวดาช่วย เทพารักษ์ก็เลยมาสอนเขาให้รู้จักใช้เรี่ยวแรงกำลังและ

ป่าของตัวเองแก้ไขปัญหา ก็เอาเกวียนขึ้นมาจากหล่มได้ นี่ก็ง่ายๆ เทวดาดี ไม่ว่าจะเมืองฝรั่ง หรือเมืองไหน ก็สอนคนให้รู้จักพึ่งตนเอง

เทวดาที่ไม่ดีนั้น ไม่ต้องการให้ใครมีความดีงามมีความเจริญขึ้นไปเหนือตัว ไม่ต้องการให้สัตว์ทั้งหลายพ้นไปจากอำนาจของตน หรือมิฉะนั้นก็หาทางที่จะตั้งรั้วครอบงำสัตว์ไว้ให้อยู่ใต้อำนาจของตน

เทวดาที่มุ่งร้ายเอาคนไว้ใต้อำนาจนี้ เป็นเทวดาใหญ่มากเสียด้วย เรียกว่า “มาร”

วิธีของมารนั้น มี ๒ อย่างตรงข้ามกัน อย่างแรกก็คือ คอยทำลายล้างและขัดขวางคนที่จะทำความดี หรือคนที่ทำการสร้างสรรค์ กีดกันคนไม่ให้เข้าถึงสิ่งที่ดีงามหรือทางที่จะนำไปสู่ความสุข ความเจริญ และอีกอย่างหนึ่งที่ตรงข้าม คือ คอยล่อลอกให้ติดเพลินอยู่กับสิ่งบำรุงบำเรอ หรือให้ลุ่มหลงมัวเมาจมอยู่กับความสำเร็จ สำราญต่างๆ

ในการล่อลอกมนุษย์นั้น มารมีอุปกรณ์สำคัญ ๒ อย่าง คือ เบ็ด กับ บ่วง เบ็ดสำหรับติดเหยื่อล่อ อย่างเวลานี้สังคมไทยก็ติดเหยื่อล่อที่เบ็ดกันเยอะแยะไปหมด นี่ก็คือติดเบ็ดมาร พอคนติดเบ็ดมารก็โยนบ่วงมารัดมัดไว้ คราวนี้ติดบ่วงมารแล้ว ก็ไม่ต้องพินกันเลย

มารเป็นเทวดาที่มีอำนาจยิ่งใหญ่ อยู่ในสวรรค์ชั้นสูงมาก เรียกว่า ปรนิมมิตวสวัตดี เทวดาใหญ่นี้ไม่ต้องการให้ใครพ้นไปจากอำนาจของตัวเอง ก็เลยกำจัดขัดขวางคนดี พร้อมทั้งใช้วิธีการอันชาญ

ฉลาดต่างๆ มายั่วยวน ชักจูง ดักล่อมนุษย์ไว้

เทวดาดีก็ปฏิบัติในทางที่ถูกต้อง ให้เป็นไปตามธรรม ในทางที่
จะส่งเสริมการพัฒนามนุษย์ เทวดาไม่ดีก็ล่อหลอกตามวิธีของมารไป

ถ้ามีเรื่องขึ้นมา เราก็เอาธรรมเป็นประมาณ ถือหลักการเป็น
เกณฑ์ จะเอาคนมาวัดกับคน เป็นมาตรฐานไม่ได้ เราจะวัดคน ก็วัด
กันที่ธรรมนั้น ไม่ต้องเถียงกัน และไม่ต้องเถียงกับคนที่มาช่วยวัด
ด้วย เพราะเราเอาธรรมเป็นเกณฑ์ ดูซิว่าตามเกณฑ์นี้ นายคนนั้นได้
เท่าไร นายคนนี้ได้เท่าไร ก็ว่ากันไป

ถ้าคนเกิดปัญหากัน ก็ไม่ต้องมาสู้กันกับคน แต่ให้ไปสู้กับ
ธรรม สู้กับความจริง สู้หน้าความจริงไปเถิด ตัวมีปัญหาอะไร ก็สู้กับ
ความจริงไป ไม่ต้องมาเสียเวลาสู้กับคน ซึ่งจะเกิดปัญหาไม่จบไม่
สิ้น สู้กับธรรมดีที่สุดแล้ว ธรรมจะวัดแล้วตัดสินให้เลย

วิฤตศรัทธา คือโอกาสฟื้นฟูสภาวะทางปัญญา

เป็นโอกาสดีที่เกิดวิฤตศรัทธา จะได้ตื่นขึ้นมาใช้ปัญญาเสียที่

ผู้ฟัง: ขณะนี้มี “วิฤตศรัทธา” เกิดขึ้นรอบตัว ไม่รู้จะทำอะไร ทำอะไรไม่ได้

ท่านเจ้าคุณ: ศรัทธาในคนไม่สำเร็จ ก็ศรัทธาในธรรมสิ แน่นนอนยังยืนกว่า ศรัทธาในธรรมต้องมีเป็นหลักอยู่แล้ว เมื่อคนไม่ตั้งอยู่ในหลัก ก็ตัดคนไปเลย ไม่เอาแล้ว เราศรัทธาในธรรม ในตัวหลักการตัวความจริง ถึงคนจะเป็นอย่างไรไป ธรรมก็ยังอยู่ที่นี่ ธรรมก็เป็นหลักอยู่ ไม่ไปไหน

เมื่อเอาธรรมเป็นหลักแล้ว เราก็หันไปคิดที่จะเอาธรรมมาใช้แก้ปัญหา เราก็ตั้งหลักตั้งตัวขึ้นมาให้เข้มแข็ง ไม่ไปมั่วรอหวังพึ่ง คือเมื่อเราศรัทธาใคร ก็คือเราเห็นว่าท่านผู้นั้นพึ่งได้ ถ้าเราศรัทธาไม่ได้จริงๆ เราก็มาศรัทธาอยู่กับธรรม ไม่ต้องไปหมดศรัทธา

ศรัทธาในธรรมเป็นหลักยืนตัว ศรัทธาในคนนั้นงอนแง่นได้ พระพุทธเจ้าทรงสอนให้รู้จักอ่อนของศรัทธาในคน และไม่ให้หยุดอยู่

แต่นั้น พระสาวกมาศรัทธาในพระองค์ พระองค์ยังทรงเตือน คือ ยอมให้ใช้เป็นจุดเชื่อมโยงในเบื้องต้น แล้วพระองค์ก็ตรัสบอกว่า ศรัทธา ในตัวบุคคลมีข้อเสียอย่างนั้นๆ หนึ่ง สอง สาม สี่ พระองค์ตรัสหมด

เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงสอนให้พระสาวกเป็นอิสระ คนที่มาอยู่กับพระพุทธเจ้าก็เพื่อก้าวไปสู่อิสรภาพ แม้แต่อิสรภาพ จากพระศาสดา ในพระพุทธศาสนา พระสาวกไม่ขึ้นต่อพระศาสดา มีตัวอย่างให้เราดูกัน

ดังเช่น วันหนึ่งพระพุทธเจ้าตรัสถามพระสารีบุตรว่า สารีบุตร ... เรื่องนี้เป็นอย่างไรใช่ไหม... พระสารีบุตรตอบว่า ใช่ พระพุทธเจ้า ตรัสถามต่อไปว่า เรื่องนั้นเป็นอย่างไรใช่ไหม... ใช่ พระพุทธเจ้า ตรัสถามต่อไปว่า เรื่องนั้นเป็นอย่างไรใช่ไหม... ใช่

พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า ที่เธอตอบอย่างนี้เพราะเชื่อเราหรือ อย่างไร พระสารีบุตรทูลว่า ที่ข้าพระองค์ตอบอย่างนี้ มิใช่เพราะเชื่อ พระองค์ แต่เพราะมองเห็นด้วยตนเองว่าความจริงเป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าก็สาธุ

นี่คือพระพุทธศาสนา ท่านให้เป็นอิสระ พระพุทธเจ้ามาช่วยก็ เพื่อให้เราเป็นอิสระ แต่เมื่อเป็นอิสระแล้ว ไม่ใช่จะไม่เชื่อฟัง กลับยิ่ง เชื่อฟังใหญ่ พระสารีบุตรยิ่งเคารพพระพุทธเจ้า เป็นความเคารพใน แก่ของคุณความดี โดยได้เห็นประจักษ์ว่า ท่านมีปัญญาถึงความจริง แน่นอน จึงมาสอนช่วยให้เราเห็นความจริงได้ด้วย และท่านหวังดีต่อ

เราจริงจัง ไม่มีอะไรแอบแฝง ทำให้ยิ่งมีความเคารพเต็มที

เป็นอันว่า ศรัทธานั้นควรต้องมี แต่อย่าให้ต้องไปขึ้นต่ออัมม
และเพราะฉะนั้น เมื่อโยมมหาคนที่น่าศรัทธาไม่ได้ ก็ศรัทธาในธรรม

ผู้ฟัง: ตอนนี้เรายังป่วยอยู่ เพราะเรายังศรัทธาในธรรมไม่พอใช่ไหมคะ

ท่านเจ้าคุณ: เรายังตั้งหลักไม่ถูก จับหลักไม่ได้ ยิ่งแว้งคว้างอยู่ บอก
แล้วว่า ตอนนี้ทุกท่านต้องกลับตัวมาเป็นผู้เชี่ยวชาญรักษาสังคม

เราจะมองตัวเองเป็นผู้ถูกระทำอยู่ตลอดเวลา มัวมาอ่อน
เปลี้ย ละเหยียใจ ท้อแท้ หงอยเหงา เศร้าซึม หดหู่ เปื่อหน่าย อะไรต่อ
อะไรอยู่ไม่ได้ อันนั้นเป็นสภาพจิตที่ไม่ดี เราปล่อยตัวอยู่อย่างนี้ ก็
เลยกลายเป็นอยู่กับความรู้สึก เป็นด้านอารมณ์ เราก็เป็นผู้ป่วยทาง
อารมณ์นั่นเอง พอป่วยทางอารมณ์แล้ว มันก็ปิดกั้นปัญญาไปด้วย

เมื่อคืนนี้ ได้ยินบอกว่าเกิดมี**วิกฤตศรัทธา** ก็เราพูดกันนักหนา
ว่า ให้เอาวิกฤตเป็นโอกาส นี่ก็ถึงเวลาแล้ว ต้องเอาวิกฤตเป็นโอกาส

อย่างน้อยวิกฤตศรัทธานี้ ก็ต้องทำให้เราตื่นตัวขึ้นมา ต้องรู้ตัว
ว่า นี่เราได้ปล่อยตัวกันมา ฝากชีวิตและสังคมให้ขึ้นต่อศรัทธาอย่าง
เดียวหวังพึ่งแต่ศรัทธา จนจะกลายเป็นคนที่ไม่มีความกลัวของตัวเอง จึงเห็น
ชัดว่า พอเสียศรัทธา ก็อ่อนอกอ่อนใจ มือไม่ปากเปียก ถ้ามีฉะนั้นก็
ตรงข้าม กลายเป็นเกิดเป็นปฏิกิริยาจะทำความรุนแรง

วิกฤตนี้ต้องมาทำให้เราตื่นขึ้นว่า คนไทยสังคมไทยฝากชะตา

กรรมให้ขึ้นต่อศรัทธามากไปจนจะเสียดุลแล้ว หลงลืมด้านปัญญา ไม่พัฒนามันเลย ก็เลยไม่มีหลัก ไม่รู้ธรรม พอสูญเสียศรัทธา ก็บ่อแบ่ ท้อแท้ เบื่อหน่ายอย่างเดียว ตั้งหลักไม่ได้ เพราะไม่มีหลักจะตั้ง

เอาละ ทีนี้ เราก็ต้องตั้งหลักขึ้นมา จำไว้ว่า พระอรหันต์อยู่ ด้วยปัญญาอย่างเดียวพอ แต่ปุถุชนยังอาศัยศรัทธา ก็ให้มีปัญญา คู่มีศรัทธากับปัญญาให้พอดีที่จะหนุนกัน จะมีศรัทธาก็ต่อเมื่อ ปัญญามองเห็นเหตุผลเห็นความจริงว่าน่าเชื่อถือ แล้วก็เจริญ ปัญญา เพราะศรัทธาที่ซาบซึ่งในคุณค่าช่วยให้ศึกษาใส่ใจพิจารณา เรื่องนั้นๆ อย่างจริงจัง

ตอนนี้เอาปัญญามาเป็นหลัก ปัญญานั้นรู้ธรรม ปัญญาก็เอา ธรรมเป็นหลัก ปัญญามีที่จับคือมันอยู่กับธรรม เป็นตัวเข้าถึงธรรม พอปัญญามาจับ ใจก็มีกำลังเข้มแข็งขึ้นมาทันที ก็หายป่วยเลย คือ หายป่วยทางอารมณ์ มีความรู้สึกดีขึ้น

ขอให้ทุกท่านเข้มแข็งทางปัญญา โดยมองไปที่ธรรม ปัญญา ก็พาเอาธรรมมาตั้งเป็นหลักให้ เราก็หายป่วยทางปัญญา เกิดมีพลัง เข้มแข็งทางปัญญา มีสุภาพระทางปัญญา แล้วทีนี้ละ สุภาพระทาง จิตใจ ทางสังคัม ทางกาย ก็จะมาตาม ไม่มากก็น้อย ตามมาแน่ๆ

ผู้ฟัง: เวลาที่รัฐบาลจะแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจด้วยการเปิดบ่อน จะเปิด บ่อนคาสีโน ให้คนเล่นการพนันได้ถูกต้องตามกฎหมาย แล้วไปถาม

พระดังรูปหนึ่งว่า ทำแบบนี้ถูกต้องหรือไม่ ท่านบอกว่า ตามหลักพระพุทธศาสนามันก็ไม่ถูกต้องหรอก แต่อันนี้เห็นใจรัฐบาล ที่ต้องทำอย่างนี้ เพราะแก้ไขคนไทยไม่ได้แล้ว เลยต้องตามใจให้เขาเล่น

ท่านเจ้าคุณฯ: อาตมาไม่วิจารณ์อะไรทั้งนั้น พระท่านเห็นใจรัฐบาล เราก็ต้องเห็นใจพระที่ท่านเห็นใจรัฐบาลอย่างนั้น แต่ก็ได้บอกแล้วตั้งแต่ต้นว่า เห็นใจ แต่ไม่ตามใจ จับตรงนี้ให้ได้

พูดไปแล้วว่า พระบอกธรรมให้ แล้วโยมก็ไปวัดกันเอาเอง พระท่านก็ลำบากใจเหมือนกันในการที่จะตอบ ที่นี้ ก็ตั้งหลักว่า ฉันจะให้ธรรมะ โยมไปคิดเอาเองนะ อย่างนี้หมดเรื่อง

คือคนเรานี่ เมื่อปัญญายังไม่มาตั้งธรรมเป็นหลักให้ ส่วนมากก็จะไปขึ้นอยู่กับความรู้สึก ว่าชอบใจ หรือไม่ชอบใจ แล้วความชอบใจหรือไม่ชอบใจนั้น ก็จะครอบงำใจ เป็นตัวนำความคิด ที่เรียกว่าไปกับอารมณ์ พอไปกับอารมณ์ ก็ล่องลอย คือไม่มีหลัก หรือไม่อยู่กับหลัก ตอนนั้นก็ป่วยแล้วละ

ที่ว่าพระบอกธรรมให้โยมเอาไปใช้วัดคนนั้น ก็คือเปิดโอกาสให้ปัญญาเข้ามานั่นเอง พอโยมเอาธรรมเอาหลักการไปใช้วัดคน ก็ต้องใช้ปัญญา พอปัญญามาตั้งหลักให้ ก็มีทางไปขึ้นมาทันที

เพราะฉะนั้น เริ่มต้นจึงให้มีสติ ไม่ยอมให้ใจไปขึ้นอยู่หรือเลื่อนไหลไปกับความชอบใจและไม่ชอบใจ ตั้งหลักทันทีว่า ไม่เอาความชอบใจหรือไม่ชอบใจมาเป็นตัวกำหนด แล้วเราก็เอาธรรมมาเป็นตัว

กำหนดอย่างที่ว่า “เอาธรรมเป็นประมาณ เอาหลักการเป็นเกณฑ์”
 อารมณเฝ้าไม่มี ความรู้สึกห่มดอทิพิพลไปเลย

คนไทยรู้จักพระมานานนักหนา แต่ยังไม่รู้ว่าพระนั้นคือใคร

ผู้ฟัง: เวลานี้ เกิดวิฤตศรัทธากับพระขึ้นมาแล้ว เราจะทำอย่างไรให้
 คนศรัทธาธรรมะ โดยที่มองข้ามตัวบุคคล คือ พระ เพราะว่าไม่นานนับถือ
 แล้วเขาจะศรัทธาศาสนาได้อย่างไร ก็ไม่รู้จักสอนเขาให้แยกแยะอย่างไร
 เอาธรรมะอย่างไร ขอเรียนเชิญท่านเจ้าคุณฯ ช่วยชี้แนะด้วย

ท่านเจ้าคุณฯ: นี่จะเป็นบททดสอบญาติโยมอย่างดีเลย พระที่ว่านั้น ไม่
 ต้องพูดถึงละ แยะเต็มที แต่โยมที่มองพระนั้นแหละก็ต้องดูตัวเองให้ดี

ขอย้อนกลับนิดหนึ่งก่อน แล้วโยมอาจจะตอบเองได้ ไม่ต้อง
 ไปถึงโยมที่มองพระไม่ดีหรอก มาดูที่ตัวหลักเลยว่า โยมศุภัสถ์มาก
 หลายท่านในพุทธกาลนั้น เป็นอริยบุคคลชั้นสูงแล้ว ท่านมองพระ
 ปุถุชนอย่างไร ถึงแม้พระปุถุชนส่วนใหญ่จะไม่ทำเสียหายมากมาย
 แต่เมื่อเทียบกับพระอริยะแล้ว ก็ประพฤติไม่ดีเท่าไร

ที่นี้ นางวิสาขามหาอุบาสิกาก็เป็นโสดาบัน อนาคตนิมิตก-
 เสรชฐีก็เป็นโสดาบัน จิตตคฤหบดีเป็นถึงอนาคามี ท่านเหล่านี้เป็น
 อริยบุคคลชั้นสูงแล้ว แต่ท่านก็กราบก็ไหว้พระปุถุชน ท่านมองพระ
 อย่างไร โยมต้องมองให้ชัดตรงนี้ ตามหลักธรรมท่านมีเหตุผลแยกได้
 หหมดในเรื่องนี้ แล้วทำไมญาติโยมทั่วไปจะไหว้พระในระดับเฉลี่ย

ของสมัยนี้ไม่ได้ ดีหลักตรงนี้ให้ออก นี่ตอบขั้นที่หนึ่ง

ต่อไป ขั้นที่สอง ก็คือ มองพระแบบสังฆะ หมายความว่ามองพระเป็นส่วนรวมว่า พระทั้งหลายแต่ละรูปนั้น เป็นองค์ประกอบของสังฆะ เป็นหน่วยรวมในหน่วยรวม หรือเป็นองค์รวมในองค์รวม

ที่นี้ เมื่อมองภาพรวม องค์รวมใหญ่คือสังฆะนั้น เป็นหลักในการรักษาพระศาสนา แต่เมื่อมองแยกกระจายออกไป พระที่เป็นองค์รวมในสังฆะนั้น แต่ละองค์ ก็มีดีบ้าง ไม่ดีบ้าง ในสถานการณ์ต่างๆ เราหวังจะให้ดีให้หมดให้ได้ถ้าเป็นไปได้ แต่มันขึ้นต่อเหตุปัจจัยที่ซับซ้อนมากมาย รวมทั้งตัวเราทุกคนนี้ด้วย บางครั้งที่ไม่ดีก็มีมาก ที่ดีก็มีบ้าง ปนๆ กันไป เมื่อมองในแง่เป็นองค์รวมในองค์รวมใหญ่ ก็เป็นพระในสังฆะเหมือนกันหมด

ที่นี้ พระพุทธเจ้าทั้งที่เป็นพระศาสดา ก็ตรัสว่า “เราเคารพสงฆ์” ทำไมอย่างนั้นละ นี่แหละโยมต้องดีให้แตก ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า เราเคารพสงฆ์ ถ้ามองในแง่บุคคล โยมต้องกลั่นกรอง เราจะสนับสนุนพระแยกเป็นรายรูปอย่างไร นั่นว่ากันอีกขั้นหนึ่ง แต่ในขั้นพื้นฐาน เรามุ่งทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ไม่ใช่เรื่องส่วนตัว ก็ต้องทำโดยมุ่งไปที่ส่วนรวมนั้น รวมทั้งในระยะยาว ว่าจะให้สังฆะอยู่ได้อย่างไร โดยการสนับสนุนจากครอบครัว และจากหน่วยย่อยขึ้นไป

ทำไมพระพุทธเจ้าทรงวางสิกขาบทบัญญัติวินัยว่า พระทั้งหลายอยู่ร่วมกันในสังฆะ ต้องมีการแสดงความเคารพกัน แล้วจะใช้

เกณฑ์อะไรในการแสดงความเคารพ

ตอนที่จะบัญญัติเรื่องนี้ พระองค์ก็ให้พระสาวกเสนอ พระสาวกองค์หนึ่งเสนอว่า องค์ไหนบวชจากวรรณะศูทร ต้องไหว้องค์ที่มาจากวรรณะกษัตริย์ องค์ไหนบวชจากวรรณะแพศย์ ต้องไหว้องค์ที่มาจากวรรณะพราหมณ์ องค์ที่มาจากวรรณะต่ำ ต้องไหว้องค์ที่มาจากวรรณะสูง

พระพุทธเจ้าทรงฟัง ถ้ามองคั้นแล้ว ก็ทรงถามองค์อื่นต่อไป อีกองค์หนึ่งกราบทูลว่า องค์ไหนเป็นปุถุชน ก็ต้องไหว้องค์ที่เป็นโสดาบัน องค์ไหนเป็นโสดาบัน ก็ต้องไหว้องค์ที่เป็นสกทาคามี อย่างนี้เป็นต้น จนถึงพระอรหันต์ ฯลฯ ก็ตอบกันไปต่างๆ

พระพุทธเจ้าก็ให้พระแสดงความเห็นกันไป จบแล้วพระองค์ก็สรุปว่า เขาอย่างนี้ว่า วางเกณฑ์กันที่ใครบวชก่อนบวชหลัง ฉะนั้นจะเป็นปุถุชนหรือเป็นอรหันต์ ก็ไม่เกี่ยว ว่ากันไปตามอายุพรรษา แต่ใช้เกณฑ์นี้ในการแสดงความเคารพและวิธีปฏิบัติบางอย่างในการอยู่ร่วมกันเท่านั้น ไม่ถือเป็นเกณฑ์ในเรื่องการงาน

ถ้าพูดในเรื่องการงานแล้ว ต้องดูที่คุณสมบัติ ความรู้ความสามารถ ปัญญา ความถนัด และความเหมาะสมกับงานนั้น ดังเช่นพระสารีบุตร ถึงแม้พรรษาจะอ่อนกว่าหลายองค์อื่น บวชทีหลังพระเบญจวัคคีย์ทั้งหมด แต่มาเป็นอัครสาวก เป็นธรรมเสนาบดี นี่คือการที่สติปัญญาความสามารถ เป็นต้น ว่ากันไปเป็นเรื่องๆ

เมื่อจะเอาความอยู่กันเป็นระเบียบทางสังคม ในแง่นี้ ท่านให้เอาอายุพรรษาเป็นเกณฑ์ จะได้ใช้ปฏิบัติในเวลารับประทานอาหาร เป็นต้นที่จะว่ากันไปตามลำดับ ให้สังคมมีเกณฑ์มีกติกาในการอยู่กันเป็นระเบียบเรียบร้อย

ที่ให้ไว้ด้วยกันตามพรรษานั้น ก็เป็นกติกาพื้นฐาน แล้วก็มีข้อปฏิบัติหรือเกณฑ์ยกเว้นปลีกย่อยไปอีก ว่าบางที่พรรษาแก่แต่ไม่ไหวก็มี โดยมีเกณฑ์มีหลักให้ไว้ เช่นว่า องค์นี้มีความประพฤติไม่ดี ไม่สมควรไหว สงฆ์ก็ประชุมกันลงมติ ภาษาวินัยของพระไทยเรียกว่า ยกวัตร (ภาษาบาลีเดิมว่า อุกเขปนียกรรม) คือยกพระองค์นั้นออกจากหมู่ ไม่มีใครไหวเลย รั่วไหวใครไม่ได้ นี่คือการด้วยที่ประชุมสงฆ์มีมติร่วมกัน

อย่างภิกษุณีทั้งหลายเห็นว่า พระภิกษุองค์นี้มีความประพฤติไม่ดี ภิกษุณีก็ประชุมกันลงมติว่า พระองค์นี้เป็นผู้ที่ภิกษุณีทั้งหลายไม่พึงไหว พระองค์นั้นก็หมดทำไป

นี่เป็นระบบในพระพุทธศาสนา ท่านแยกได้ว่า *วินัย* ที่เป็นระบบของสังคม กฎเกณฑ์สมมติของมนุษย์เป็นบัญญัติ ว่าอย่างไร ก็ว่ากันให้เป็นระเบียบแบบแผนไป ส่วน *ธรรม* คือหลักความจริง ความถูกต้องตามธรรมชาติเป็นอย่างไร ก็ว่ากันให้ได้ผลตามเหตุปัจจัย ให้สองอย่างนี้มาหนุนกันให้ได้ ถ้าเชื่อมโยงเป็นแล้ว วินัยต้องตั้งอยู่บนฐานของธรรม มาหนุนธรรม และนำไปให้ถึงธรรมเป็นจุดหมาย โยม

ได้อันนี้เป็นหลัก และเอาไปใช้เป็นเกณฑ์ได้แล้ว ก็สบายใจ

ที่จริง เรื่องนี้อาตมาก็พูดกับพระใหม่บ่อย และยาวมาก โยมพุทธศาสนิกชนในเมืองไทย มองพระกันไม่ถูก คือ มองพระราวจะเป็นเจ้าหน้าที่ของศาสนา เหมือนในศาสนาอื่น คือ ศาสนาต่างๆ เขามักจะมีเจ้าหน้าที่ของศาสนา แล้วเราก็เรียกท่านเหล่านั้นว่านักบวช แต่ในพระพุทธศาสนา ไม่มีเจ้าหน้าที่ของศาสนา (ถ้าจะเอาเจ้าหน้าที่ที่ต้องไปคู่มือ ศน. และที่ พศ.) พุทธบริษัทสี่มีหน้าที่ฝึกฝนพัฒนาตน ท่านเรียกว่าสิกขา ทุกคน ไม่ว่าพระว่าโยม ต้องพัฒนาตนทั้งนั้น

ที่นี่ ใครละไปเป็นพระ หรือว่าพระคือใคร ก็คือพวกเรานี้แหละ บางคนอยากจะศึกษาปฏิบัติพัฒนาตนตามหลักที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้เต็มที่ ก็มามองเห็นว่า สภาพแวดล้อม วิธีชีวิตความเป็นอยู่ เป็นต้น ในเพศคฤหัสถ์ มันไม่เอื้อ มันขัดมันข้อง อย่างที่ท่านใช้คำว่า “สัมพาโธ ชรราวาโส” ชรราวาส คือการอยู่เป็นคฤหัสถ์นี้มันคับแคบ มีห่วงมีกังวล มีเรื่องราวเครื่องเคราอะไรต่างๆ ผูกมัดมัดตัวนุ่งนัง หรือพระรูพระรัง แต่ “อัปโภกาโส ปัพพัชชา” การบวชเหมือนที่โล่งแจ้งเบาตัว เป็นอิสระดี เมื่อเห็นว่า จะฝึกหัดปฏิบัติตนในเพศคฤหัสถ์นี้จะไม่สะดวก ไม่ได้ผลดี ก็เลยไปขอบวช

ท่านก็ถามว่า เธอมีคุณสมบัติพร้อมไหม โดยมากก็คือข้อที่จะไม่เป็นภาระแก่ส่วนรวม ตกลงมีสิทธิ์ ก็บวช เมื่อบวชแล้วก็ไปเจริญไตรสิกขา เพื่อพัฒนาตนได้อย่างเต็มที่ โดยมีสภาพแวดล้อมและวิถี

ความเป็นอยู่ที่เอื้อ ทั้งในสังฆะก็มีกัลยาณมิตร ทั้งสถานที่
บรรยากาศก็มีความสงบวิเวก เป็นต้น เรียกว่าได้สภาพเอื้อที่จะ
ปฏิบัติขัดเกลาพัฒนาตนอย่างเต็มที่ การบวชก็มีความหมายอย่างนี้
แหละ คือเป็นแหล่งที่เอื้อต่อการเจริญไตรสิกขาหรือการศึกษา

เป็นอันว่า ผู้ที่บวชนั้นก็เหมือนกับโยมทุกคน หมายความว่า
โยมทุกคนกับพระเสมอกันโดยภาวะพื้นฐาน มาแยกกันตรงที่ว่า ผู้
บวช คือผู้ต้องการสภาพเอื้อในการศึกษาพัฒนาตน ก็เลยไปบวช
แล้วเราก็ให้เกียรติแก่กัน

เมื่อใครไปบวชแล้ว คนที่ไม่ไปบวชก็ให้เกียรติว่า ท่านผู้นี้มี
เจตนาดีที่จะศึกษา และมีความตั้งใจจริงถึงกับสละเหย้าเรือนทรัพย์
สมบัติออกไป และเป็นผู้กำลังฝึกหัดขัดเกลาตนเอง แลम्ไปเข้าเป็น
สมาชิกของสังฆะแล้ว เพราะฉะนั้น เราก็ให้เกียรติถวายความเคารพ

ตกลงกันไว้ว่า เราเป็นคฤหัสถ์ ถึงจะเป็นอริยะ ก็ไหว้ท่านที่เพิ่ง
ไปบวชนะ เหมือนอย่างพระอรหันต์พรรษาน้อย ท่านก็ไหว้พระ
ปฤชชนพรรษามากกว่า ว่าไปตามกติกาเพื่อรักษาส่วนรวม ไม่ใช่เรื่อง
ของการถือตัวถือตนเทียบสูงเทียบต่ำอะไรกัน

ว่าถึงในศาสนาอื่น โดยทั่วไป นักบวชก็คือเจ้าหน้าที่ของ
ศาสนา และตามปกติก็ทำการในเรื่องประกอบพิธีกรรม เป็นสื่อ
ระหว่างสวรรค์กับมนุษย์ หรือระหว่างคนกับเทพเจ้า อย่างเช่น ถ้า
จัดเอาพราหมณ์เป็นนักบวช ก็ทำหน้าที่สำคัญยิ่งคือพิธีบูชาอัณ

หรืออย่างบาทหลวงก็ต้องเป็นผู้ที่ได้รับพระกระแสเรียกจากองค์พระผู้เป็นเจ้า เรียกว่าพระองค์เลือกแล้ว ให้มาทำหน้าที่ที่พระองค์มีพระประสงค์ต่อมนุษย์ โดยเฉพาะก็ทำ sacraments

ต่างกันไกลกับพระในพระพุทธศาสนาที่ว่า ใครอยากจะเป็นบวชก็เป็นเรื่องของความพอใจและตัดสินใจเลือกของคนนั่นเอง ที่จะมาใช้โอกาสและบรรยากาศในวัดในสังฆะ เป็นที่ศึกษาฝึกหัดขัดเกลาตน ถ้ามีคุณสมบัติถูกต้องเป็นที่ยอมรับของที่ประชุม ก็บวชเข้ามา

โยมก็มองพระในฐานะผู้ร่วมบริษัท ๔ ซึ่งมีสิทธิในพระพุทธศาสนาเท่ากันกับโยมเองนั่นแหละ ทุกคนมีสิทธิหน้าที่ต่อพระศาสนาเท่ากันหมด แต่เวลานี้ โยมมองพระในฐานะเจ้าหน้าที่ของศาสนา ก็เลยมองอะไรต่ออะไรผิดหมดเลย

มีพระไม่ดี ก็ไปเอาพลเมืองร้ายออกมา

ญาติโยมก็พูดกันอยู่ว่า พระสงฆ์นี้เป็นสมมุติสงฆ์ ที่ว่าเป็นสงฆ์ ก็คือเป็นสังฆะ คือไม่ใช่บุคคล สังฆะต้องมีพระสิ่งศักดิ์ขึ้นไปที่จะทำกิจการสังฆกรรม ซึ่งบางอย่างก็ต้องให้องค์สิบบองค์จนถึงยี่สิบบองค์ มีเกณฑ์องค์ประชุมอย่างต่ำเท่านั้นๆ สำหรับการประชุมแบบนี้ๆ

สังฆะก็คือการประชุมของพระอย่างต่ำสี่องค์ นี่เป็นเรื่องของสมมุติสงฆ์ คือพระสงฆ์ทั้งหมดโดยรวม ซึ่งได้มีมติ คือการรับรั้งยอมรับตกลงกันว่า นี่คือพระสงฆ์ โดยต้องมีวิธีการรับเข้ามาที่เรียกว่า

การบวชอย่างนี้ๆ เราก็เรียกว่าสงฆ์ แต่เป็นสงฆ์โดยสมมุติ

ที่นี้ ลึกลงไป ซึ่งเป็นจุดหมายหรือเป็นสภาวะที่มุ่งเอาแท้ๆ ก็คือ อริยสงฆ์ ซึ่งหมายถึงผู้ที่ศึกษาปฏิบัติฝึกหัดพัฒนาตนจนบรรลุธรรม เป็นโสดาบัน เป็นต้น จะเป็นพระหรือคฤหัสถ์ก็แล้วแต่ มี ๔ ชั้นของ อริยชนนั้น ที่เป็นชุมชนของผู้บรรลุธรรม ก็เป็นอริยสังฆะ คือสังฆะแท้ จริง อันเป็นที่มุ่งหมาย คือพระพุทธเจ้าทรงต้องการให้คนในสังฆม ทั้งหมดนี้ พัฒนาขึ้นไป ให้มีคุณสมบัติถึงระดับโสดาบันขึ้นไป แล้ว นั้นแหละจะเป็นสังฆะแห่งอริยชน คือสังฆะที่แท้จริง ถึงตอนนั้น ไม่มี พระ ไม่มีคฤหัสถ์ ไม่มีแม่แต่เป็นหญิงเป็นชาย

ส่วนสมมุติสงฆ์ที่บวชกันนี้ ก็เป็นระบบจัดตั้ง เพื่อเป็นเครื่องมือที่จะทำให้การพัฒนามนุษยสู่ความเป็นอริยชนนั้น เกิดมีผลเป็นจริงได้งายขึ้นในทางปฏิบัติ เพราะถ้าไม่จัดตั้งองค์กร ไม่มีสังฆะที่เป็นสมมุติอย่างนี้แล้ว สังฆะของอริยชนที่เป็นเป้าหมายในนามธรรม จะเกิดขึ้นได้อย่างไร ก็ยากใช่ไหม

จึงมีสมมุติสงฆ์ โดยจัดตั้งองค์กร กฏ กติกา และสภาพแวดล้อม เป็นต้น ให้เอื้อแก่คนที่เข้ามาในระบบนี้ จะได้พัฒนาตัวขึ้นไป เป็นอริยบุคคล ที่จะไปเป็นองค์ประกอบของสงฆ์ที่หมายนั้นได้เต็มที่

เป็นอันว่า ถึงไม่ออกมาบวช ทั้งๆ ที่มีเวลาน้อย และสภาพแวดล้อมก็ไม่เอื้อ แต่ถ้ามีความสามารถ มีปัญญาดีมาก ศึกษาปฏิบัติเข้าถึงธรรมได้เก่งกว่า เป็นโสดาบัน เป็นสกทาคามี เป็น

อนาคามี ทั้งที่เป็นคฤหัสถ์ ก็เข้าอยู่ในสังกัดของอริยสงฆ์ หรือสงฆ์
แท้ ชุดใหญ่

ก็เป็นอันว่า เรามีสงฆ์ย่อย กับสงฆ์ใหญ่ ซ้อนกันอยู่ คือสมมุติ
สงฆ์ กับอริยสงฆ์หรือสาวกสงฆ์

แทรกความรู้ชนิดหนึ่งว่า อริยสงฆ์นั้น เรียกอีกชื่อหนึ่งว่าสาวก-
สงฆ์ คือสาวกสังโฆ ที่เราสวดในบทสวดพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ
พระสังฆคุณ ตอนที่ว่า “สุปฏิปันโน ภควโต สาวกสังโฆ” สาวกสังโฆ
นั้นแหละคืออริยสงฆ์ ที่ว่าคู่แห่งบุรุษสี่ บุรุษบุคคลแปดนั้นแหละ คือ
สังฆะที่แท้จริง

แล้วก็มี ภิกขุสังโฆ และภิกขุณีสังโฆ ชุดนี้แหละคือสมมุติสงฆ์
โยมต้องแยกอันนี้ให้ได้

ตกลง พระนี้ต้องมองใหม่ว่า ก็คือพวกเรานี้แหละ ทุกคนมีสิทธิ์
แล้วมีบางคนมุ่งมั่นจะปฏิบัติขัดเกลาให้เต็มที่ และต้องการสภาพเอื้อ
ก็ใช้สิทธิ์นี้ไปขอบวชอยู่ในสมมุติสังฆะนั้นด้วย เมื่อที่ประชุมสมมุติ
สงฆ์เห็นว่ามีคุณสมบัติพร้อมยอมรับได้ ก็ยอมรับเป็นพระไป

ที่นี้ ผู้ที่บวชเป็นพระแล้วนี้ เมื่อท่านทำไม่ดี สมัยก่อนพระราชา
ซึ่งถือว่าพระองค์ทรงมีหน้าที่ปกป้องดูแลพระศาสนา ผู้ที่ไปบวชนั้น
ก็คือพลเมืองของพระองค์ ถ้าบวชแล้วไปทำไม่ดี ไม่ประพฤติปฏิบัติ
ให้สมที่จะเป็นพระ ก็ถือว่าเป็นพลเมืองที่ไม่ดีเข้าไปทำร้ายพระ
ศาสนา ก็ต้องเอาออกไป

หมายความว่า พระเจ้าแผ่นดิน หรือบ้านเมือง มีหน้าที่รับผิดชอบ ที่จะไปเอาคนที่ไม่ดีของตัวที่เข้าไปแอบแฝงตัวบวชนั้นออกมา เพราะไม่ใช่พระจริง แต่เป็นพลเมืองไม่ดีที่ไปทำร้ายพระศาสนา

เดี๋ยวนี้เรากลับไปมองว่า พระไม่ดี จริงหรือ พระไม่ดีมีได้ที่ไหน มีแต่พลเมืองไม่ดีเข้าไปทำร้ายพระพุทธศาสนา ถ้าเป็นพระราชา สมัยก่อน ก็จะทรงสอบสวน และเอาคนพวกนี้ออกมา

ตัวอย่างเช่น พระเจ้าอโศกมหาราชก็ตั้งกองสอบความรู้พระ ดูว่ารู้คำสอน รู้หลักธรรมหรือเปล่า มาบวชหาลาภหรือเปล่า พอไม่มีความรู้ ตอบไม่ได้ ท่านก็ยื่นผ้าขาวให้ รู้กันเลย หมายความว่าให้สึก สมเด็จพระนารายณ์มหาราชก็ตั้งกองสอบความรู้ เอาพวกไม่รู้ธรรม ออกมา อันนี้เป็นประเพณีสืบมา

เพราะฉะนั้น เรื่องพระศาสนา นี้ ต้องชำระสะสางกันหมดเลย ญาติโยมนี่แหละต้องช่วยชำระการพระศาสนาด้วย โดยเริ่มชำระที่ตัวเอง เริ่มตั้งแต่ต้องมอง ต้องทำความเข้าใจ ตั้งทัศนคติกันใหม่

ถ้าเห็นพระประพฤตินอกธรรมวินัย ก็มองให้ถูกว่า นี่คือนักการเมืองไม่ดีเข้าไปทำร้ายพระศาสนา ทำอย่างไรพวกเราเอาเขาออกมาได้ อย่างนี้จึงจะจบ แต่ถ้ามัวพูดแต่ว่า พระไม่ดี พระศาสนาแย่ นั่นคือตัวเองก็ร่วมทำร้ายพระศาสนาด้วย

เวลานี้ พลเมืองไม่ดีเข้าไปทำร้ายพระศาสนาจนย่าแย่แล้ว คนไทยทั่วไปยังใช้ความไม่รู้ของตัวเอง ชำเติมเข้าไปอีก

ตรงนี้ อาตมาจะขออ่าน*กฎพระสงฆ์* ของในหลวงรัชกาลที่ ๑ ให้ฟังเป็นตัวอย่าง ถ้าฟังให้ดี จะเหมือนสรุปลักษณะที่พูดมาตอนนี้ไว้ทั้งหมด จะมองเห็นเลยว่า พระสงฆ์คือใคร มีบทบาทหน้าที่อย่างไร บวชเข้ามาเพื่ออะไร บ้านเมืองสมัยนั้นรู้เข้าใจเรื่องพระศาสนาชัดเจนแค่ไหน และท่านมีวิธีกแก้ปัญหาพลเมืองไม่ดีที่แอบเข้าไปเป็นพระได้ตรงจุดอย่างไร แล้วก็คิดว่า ทำไมบ้านเมืองและพลเมืองไทยสมัยนี้ จึงคิดเรื่องแค่นี้ไม่ออก เพราะเหตุอะไร และถ้าเราเอาวิธีของท่านมาใช้ในเวลานี้ จะแก้ปัญหาที่โยมถามได้ไหม ลองฟังดู

กฎพระสงฆ์ ฉบับที่ ๔: “เป็นประเพณีในพระพุทธศาสนาสืบมาแต่ก่อน มีพระพุทธรูปกราบไหว้ ให้ภิกษุสามเณรอันบวชแล้วในพระศาสนา รักษาธุระสองประการ คือ คันถธุระ วิปัสณาธุระ เป็นที่ยุดหวัง... แต่นี้สืบไปเมื่อหน้า ห้ามอย่าให้มีภิกษุโลเล... มิได้จำเรียนธุระทั้งสองฝ่าย อย่าให้มีได้เป็นอันขาดทีเดียว”

กฎพระสงฆ์ ฉบับที่ ๒: “ถ้าสามเณรรูปใดมีอายุควรจะอุปสมบทแล้ว ก็ให้บวชเข้าจำเรียนคันถธุระ วิปัสณาธุระ อย่าให้เที่ยวไปมาเรียนความรู้อิทธิฤทธิ์ให้ผิดธุระทั้งสองไป... ถ้าแลสามเณรรูปใดอายุถึงอุปสมบทแล้ว มิได้บวช เที่ยวเล่นไว้เว้อยู่ จับได้ จะเอาตัวสามเณร แลชั้ตันอาจารย์ ญาติโยม เป็นโทษจงหนัก”

ภาษาเก่า (ได้ปรับสะกดการันต์ให้เป็นอย่างปัจจุบันแล้ว)
อาจจะยากสักหน่อย แต่คิดว่าชัดพอ ไม่ต้องอธิบาย

สุขภาวะจะฟื้นเต็มที่ เมื่อยอดพระเจดีย์กลับเต็มขึ้นมา

รวมความว่า การพัฒนาคุณภาพของคนไทย เป็นจุดสำคัญในการพูดวันนี้ เราต้องมีการพัฒนาคุณภาพพลเมือง อย่างน้อยก็อย่าให้อ่อนแอ ต้องให้เข้มแข็ง ให้คนไทยหวังผลจากการกระทำของตน ไม่ไปมัวหวังผลจากการดลบันดาล ให้นำถือเทวดาใหม่ให้ถูกต้อง แล้วก็ร่วมมือกับเทวดาดี อย่าไปหลงเชื่อมาร

เป็นอันว่า วันนี้ ก็ขออนุโมทนาคณะกรรมการประชุมวิชาการ ๑๒๐ ปี ศิริราช ที่ได้กำหนดเรื่องนี้ขึ้นมา และได้นิมนต์อาตมาพูด ทั้งนี้ก็ด้วยความหวังร่วมกันว่า ทำอย่างไรเราจะช่วยให้สังคมไทยรวมไปถึงสังคมโลกทั้งหมด ฟื้นไปได้จากความเสื่อม สามารถตั้งตัวตั้งหลักได้ และพัฒนาไปสู่ความเจริญอกงามที่เรียกกันว่า เป็นความยั่งยืนที่แท้ ไม่ใช่ยั่งยืนอยู่แค่สิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยั่งยืนในสันติสุขที่แท้จริง ตั้งแต่ในจิตใจคนเป็นต้นไป

การที่จะเป็นอย่างนั้นได้ ก็ด้วยการที่เราทุกคนต้องมีกำลัง และกำลังที่สำคัญก็มีหลายอย่าง หมายถึง กำลังกาย โดยมีสุขภาพะทางกายดี กำลังใจ โดยมีสุขภาพะทางจิตใจ หรือสุขภาพะทางอารมณ์ดี และมีสุขภาพะทางสังคมที่ดี

อย่างน้อยเมื่อยังเริ่มตั้งตัว ยังไม่ได้อะไร ก็ให้มีความสามัคคีกันในกลุ่มคนที่มีเจตนาดี เพื่อว่าความสามัคคีนั่นจะได้เป็นกำลังทางสังคม ซึ่งจะทำให้เกิดมีสุขภาพะทางสังคมขึ้นมา แล้วเราก็จะมาเอื้อ

ต่อกัน มาเสริมสุขภาพของกันและกัน เป็นการย້อนทางให้เกิดสุขภาพทางจิตใจ และเป็นเครื่องประกันสุขภาพทางกาย แต่ทั้งนี้ ในที่สุด จะต้องให้มีสุขภาพทางปัญญาให้ได้

คนไทยจะต้องมีปัญญาที่เข้มแข็ง จะมองเรื่องอะไร ต้องมองให้ชัด จะศึกษาอะไร ต้องให้รู้เข้าใจชัด โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนของเรา จะต้องให้เขาพัฒนาตัวขึ้นมาชนิดที่ได้ปัญญาที่แท้ ไม่ใช่อยู่แค่สักแต่ว่าความโก้ แต่จะต้องกระจ่างแจ่มแจ้ง เรียนรู้อะไรต้องชัดเจน ให้เกิดปัญญาที่แท้จริง แล้วเราก็จะมาช่วยกันแก้ปัญหาสรรสร้างสรรค์สังคมได้จริง สังคมก็จะเดินหน้าไปได้

เมื่อเราเดินหน้าถูกต้อง ศรัทธามันจะมาเอง ศรัทธามาก็ยังมี ความเข้มแข็ง และทำให้สังคมของเราเดินไปข้างหน้าอย่างมีจุดหมาย ไม่ใช่เคว้งคว้างเลือนลอย

เดี๋ยวจะบอกว่า พม่ามาเผากรุงเก่า ทำลายพระเจดีย์พังพินาศ เจดีย์ยอดหักไปตั้งนานแล้ว คนไทยยังปล่อยปละละเลย ไม่สร้างยอดพระเจดีย์ คนไทยเดี๋ยวนี้ก็ยังเคว้งคว้างอยู่เหมือนกับเจดีย์ที่ไร้ยอด คือไม่มีจุดหมาย

เจดีย์นั้นจะต้องมียอด เราจะมีฐาน มีอะไรต่ออะไรอย่างไรก็ตาม ในที่สุด เจดีย์จะสมบูรณ์ได้ ก็คือต้องมียอด เจดีย์ขาดยอดไม่ได้ ตอนนี้อย่างนี้ต้องทำยอดพระเจดีย์ให้มีขึ้นให้ได้ อย่าให้เป็นเจดีย์หักอยู่ทีกรุงเก่าอย่างเดียว แล้วสังคมไทยก็จะเดินหน้าไปด้วยดี

ต้องฟื้นฟูกรุงเทพกรุงไทยขึ้นมาอีกครั้ง เพราะกรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยา ก็มาต่อด้วย กรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร์ เมื่อฟื้นฟูกรุงได้ และทำให้ฟูขึ้นไปเจริญอกงามแล้ว ก็จะได้เป็นกำลังไปสร้างสรรคโลกต่อไปด้วย

ขอให้ทุกท่านมีกำลังทุกอย่างดังที่กล่าวมา ช่วยกันเสริมสร้างให้ประเทศชาติสังคม มีความเจริญอกงาม และมีความสุขที่แท้จริง ยั่งยืนสืบต่อไป ขอให้ทุกท่านเจริญด้วยจตุรพิธพรชัยทุกเมื่อ เทอญ